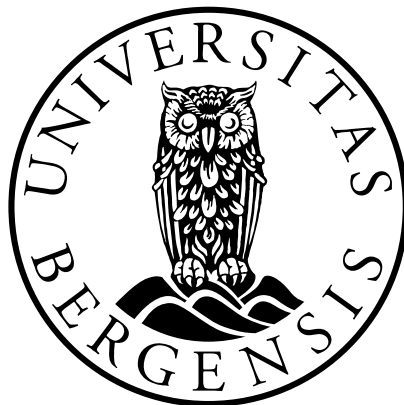

Om avvisning av kundeforhold ved befatning med virtuell valuta

*Rekkevidden av finansinstitusjoners rett og plikt
til avvisning og avvikling av kundeforhold etter
hvitvaskingsloven §§ 21 og 24, finansavtaleloven
§§ 14 og 21, samt reglene om de-risking*

Kandidatnummer: 35

Antall ord: 14 891

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. desember 2021

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning.....	3
1.1 Problemstilling og tema.....	3
1.1.1 Problemstilling	3
1.1.2 Nærmere om temaet	3
1.2 Rettslig plassering	4
1.3 Aktualitet.....	6
1.4 Metodiske presiseringer	7
1.4.1 Overordnet.....	7
1.4.2 FATF	8
1.4.3 EBA.....	9
1.4.4 Finanstilsynet.....	10
2 Virtuell valuta.....	11
2.1 Fenomenet	11
2.1.1 Innledning.....	11
2.1.2 Sentrale egenskaper ved virtuell valuta.....	11
2.1.3 Virtuell valuta i praksis	14
2.1.4 Kryptovalutaveksler	16
2.2 Koblingen mellom virtuell valuta og hvitvasking.....	17
2.2.1 Innledning.....	17
2.2.2 Ulike typer virtuell valuta med fokus på risiko for hvitvasking.....	18
3 Avvisning og avvikling av kundeforhold.....	22
3.1 Innledning.....	22
3.2 Hvitvaskingsregelverket.....	22
3.2.1 Innledning.....	23
3.2.2 Følger av at kundetiltak ikke kan gjennomføres	23
3.2.3 Løpende oppfølging av kundeforhold	24
3.2.4 Problematiske kundetiltak ved befatning med virtuell valuta	25
3.2.5 Parallell til kontanter	28
3.3 Finansavtaleloven.....	30
3.3.1 Innledning.....	30

3.3.2	Avvisning av kunder	30
3.3.3	Institusjonens oppsigelse og heving	33
3.3.4	Utgjør befatning med virtuell valuta en saklig grunn?.....	33
3.4	De-risking	35
3.5	Praksis	36
3.5.1	Innledning.....	36
3.5.2	Tingrettspraksis	36
3.5.3	Finansklagenemnda Bank.....	38
3.6	Konklusjon	40
4	Rettspolitiske betraktninger.....	42
5	Avsluttende bemerkninger	45
	Kilderegister	46

1 Innledning

1.1 Problemstilling og tema

1.1.1 Problemstilling

Problemstillingen er om, og eventuelt i hvilken utstrekning, banker og andre finansinstitusjoner har rett og/eller plikt til å avvise eller avvikle kundeforhold når kunden har tilknytning til virtuell valuta.

Hvitvaskingsloven krever at kundeforhold i visse tilfeller ikke inngås eller eventuelt avvikles.¹ På den andre siden fremkommer det av finansavtaleloven at finansinstitusjonene ikke kan velge hvilke kunder de ønsker, ettersom det kreves «saklig grunn» for avvisning eller avvikling av et kundeforhold jf. §§ 14 og 21.² Dessuten finnes det en ulovfestet regel om de-risking som begrenser retten til avvisning/avvikling. På den måten oppstår det et spenningsfelt mellom bankkundens og finansinstitusjonens interesser, og det er her problemstillingen er interessant.

1.1.2 Nærmere om temaet

For å besvare problemstillingen oppstår en rekke underproblemstillinger. En av disse er i hvilke tilfeller hvitvaskingsreglementet krever avvisning/avvikling, og videre om de realiserer seg dersom en kunde har befatning med virtuell valuta. En annen er hva som ligger i vilkåret «saklig grunn» etter finansavtl., og der igjen om befatning med virtuell valuta kan oppfylle dette saklighetskravet. Dessuten må det avklares om det er en plikt eller rett. Dette er en variabel som vil besvares etter hvert som analysen tar form.

Det finnes ulike former for tilknytning til virtuell valuta, men det er to som er særlig relevant for oppgaven. Det første typetilfellet er der kunden er en veksler av virtuell valuta, som selv er underlagt hvitvaskingslovens regler om rapporteringsplikt, og ønsker et kundeforhold. Hva en slik veksler er, og hvordan de opererer, vil jeg komme nærmere inn på under punkt 2.1.4.

¹ Lov 1. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven – hvvl.)

² Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven – finansavtl.)

Det andre typetilfellet er der en bankkunde har handlet med, og vekslet inn virtuell valuta hos en veksler, og så ønsker å sette inn pengene på bankkonto, eller benytte dem videre til andre tjenester, eksempelvis boliglån. Begge formene for tilknytning er relevant i oppgaven, og viktige i analysen for å knytte det opp mot den virkelige verden.

1.2 Rettslig plassering

Det oppstår et spenningsfelt ved at det er særlig to motstridende hensyn. På den ene siden har man kundens enkeltbehov for tilgang til banksystemet, som også er hensynet bak regelen i finansavtl. §§ 14 og 21 samt andre regler som begrenser adgangen til de-risking.³ På den andre siden samfunnsbehovet for å bekjempe hvitvasking. Det er det flere grunner til, bl.a. at hvitvasking genererer annen kriminalitet da midlene som hvitvaskes ofte brukes for å finansiere ytterligere og større kriminalitet.⁴ Dessuten bidrar hvitvasking til å senke skatteprovenyet – hvor mye som betales inn til staten gjennom skatt. Skatteunndragelse muliggjøres i stor grad gjennom hvitvasking, og det er i Norge antatt at det årlig går fire milliarder kroner til skatteunndragelse.⁵ Det finnes flere grunner, men det anses tilstrekkelig med det som til nå er sagt.

Hvitvasking defineres på ulike måter i ulike rettskilder. F.eks. er det forskjeller i hvordan det beskrives i straffeloven og i hvitvaskingsregelverket.⁶ Ettersom oppgaven ikke omhandler det strafferettslige perspektivet, er det grunn til å se vekk fra den strafferettslige definisjonen. Definisjonen som følger av hvvl. må det imidlertid ses nærmere på. Ifølge hvvl. er hvitvasking enhver befatning med utbytte av straffbar handling.⁷ Dette kan være både mottak av og bistand til straffbart utbytte, men også utbytte av handlinger en har gjort selv (også omtalt som selvvasking).⁸ Dette er dermed en definisjon i videste forstand, og inkluderer både heleri og selvvasking. Definisjonen i hvvl. er for øvrig harmonisert med den internasjonale forståelsen, bl.a. i FN- og Europakonvensjonene og EUs hvitvaskingsdirektiv.⁹

³ Prop.40 L (2017-2018) s. 177. Her heter det at «Avvisningsplikten i hvitvaskingsloven må sees i sammenheng med andre regler som angir rammer for når kunder lovlig kan avvises», og det siktes til bl.a. regelen om «saklig grunn» i finansavtl. § 14 og reglene om de-risking, jf. Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 272-273.

⁴ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 34.

⁵ Ibid.

⁶ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.)

⁷ NOU 2016:27 s. 219.

⁸ Rui (2012) s. 124.

⁹ Ibid. s. 22 med videre henvisninger.

Formålet med hvitvasking er å skjule et utbytte av en straffbar handling,¹⁰ f.eks. narkotikakriminalitet eller skatteunndragelse. Selv om arbeidet med anti-hvitvasking kan ende opp med straffesak eller andre tiltak, er det ikke dette det starter med.

Hvitvaskingsloven er ikke en straffelov, da den ikke inneholder noen bestemmelser om kriminalisering av hvitvasking. Det er det strl. som gjør. Hvitvaskingsloven skal imidlertid forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering, jf. lovens § 1 (1). Formålet oppnås ved å fremskaffe etterretningsinformasjon fra finansinstitusjonene som er pliktige til å både undersøke og rapportere om mistenkelige transaksjoner, jf. henholdsvis §§ 25 og 26. På denne måten kan Økokrim få materiale som kan brukes som inngang til en straffesak el.¹¹

Hvitvasking som fenomen har eksistert i lang tid, faktisk siden tanken om privat eiendomsrett først kom på banen.¹² Det internasjonale arbeidet for å bekjempe det skjøt imidlertid fart først på 80-tallet. USA satte startskuddet med kriminalisering av hvitvasking med «Money Laundering Control Acts» som ble vedtatt i 1986.¹³ Deretter kom stadig flere aktører og land på banen, og med FNs konvensjon mot narkotika fra 1988 ble det internasjonale arbeidet virkelig igangsatt. Også den globale arbeidsgruppen FATF ble opprettet i 1989 – en organisasjon som i dag påvirker arbeidet mot hvitvasking i stor grad.¹⁴ Arbeidet er langt fra over, og det utvikles stadig av faktorer i samfunnet. F.eks. har den store oppblomstringen av virtuell valuta krevd nytenking angående arbeidet mot hvitvasking, og stadig vekk må både internasjonale og nasjonale regelverk oppdateres i tråd med samfunnsutviklingen.

Selv om loven og tiltakene også gjelder i arbeidet mot terrorfinansiering, vil det avgrenses mot dette i oppgaven. Det kan sies at det er samme legislative hensyn som ligger bak arbeidet: Det er to samfunnsproblem man ønsker å få bukt med. Likevel vil tilnæringsmåten og selve arbeidet være noe annerledes. Ved hvitvasking dreier det seg om å skjule penger fra allerede begåtte handlinger, og ved terrorfinansiering er man i fasen før hovedmålet nås. Risikotilnærmingen blir naturligvis derfor forskjellig. Fokuset i det følgende rettes kun til hvitvasking.

¹⁰ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 25.

¹¹ Prop.40 L (2017-2018) s. 108-109.

¹² Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 29.

¹³ Ibid. s. 30.

¹⁴ Mer om dette under punkt 1.4.2.

1.3 Aktualitet

Arbeidet med anti-hvitvasking påvirkes stadig av ytre faktorer. Samfunnsutviklingen har ført til mindre bruk av fysiske penger, og til flere nye betalingsmidler herunder virtuell valuta. Det byr på nye problemstillinger, også rettslige. Med de nye betalingsmidlene er det i dag en annen type risiko finansinstitusjonene påtar seg. Det reiser nye spørsmål rundt hvordan man skal håndtere nye betalingsmidler og risikoen de medbringer.

I dagens samfunn hvor nærmest alt er teknologisert, er alle avhengige av å ha en bankkonto man kan disponere normalt. Dette gjelder også når man skal veksle virtuell valuta – uten bankkonto får man ikke gjort det.

Dessuten er temaet oppgaven tar for seg del av en pågående debatt, der noen mener arbeidet mot hvitvasking er ineffektivt. Dette har også flere nylige rapporter avdekket.¹⁵ Det kommer stadig nye rapporter om temaet. Det kan ha sammenheng med at virtuell valuta er såpass nytt. Fenomenet har vokst seg større og større, og det har ført til stor oppmerksomhet fra forskjellige aktører som uttrykker bekymring for utfordringene virtuell valuta har.¹⁶ En av disse er nettopp tema for denne oppgaven, nemlig om, og i så fall i hvilken grad, finansinstitusjonene kan avvise eller avvikle kundeforhold grunnet tilknytning til virtuell valuta. Dette har blitt gjort i praksis. For eksempel har DnB avvist en kunde som ønsket å bruke virtuell valuta som egenkapital ved kjøp av bolig.¹⁷ Slik sett er spørsmålet også praktisk relevant, da det har stor betydning for enkeltpersoner og bedrifter. Det finnes svært få saker fra domstolene, så rettstilstanden er uavklart.

Det finnes enormt mange typer virtuell valuta. Per i dag finnes over 15 300 forskjellige typer, og tallet øker daglig.¹⁸ Noen kjente eksempler er Bitcoin og Ethereum. Forskjellen på disse vil jeg komme tilbake til under punkt 2.2.2.

I en rapport fra Økokrim fra november 2020 fremkommer det at 92 % av norske brukere av virtuell valuta er menn, og at hele 50 % er under 30 år, og 85 % under 45 år.¹⁹ Den tydelige, dominerende brukeren er altså en mann under 45 år. Undersøkelser viser også at hele 300 000

¹⁵ Finanstilsynet (2021).

¹⁶ Houben og Snyers (2018) s. 11.

¹⁷ Jordheim (2021).

¹⁸ Første gang dette ble undersøkt var det omkring 12200, og sist det ble undersøkt lød tallet på 15361; CoinMarketCap 1.

¹⁹ Økokrim (2021).

nordmenn eier kryptovaluta, hvilket er en kraftig økning fra foregående år.²⁰ Dermed er temaet også svært aktuelt i Norge.

1.4 Metodiske presiseringer

1.4.1 Overordnet

Flere aktører og organisasjoner påvirker arbeidet med anti-hvitvasking. Som nevnt under punkt 1.2, var det FN som i 1988, med konvensjonen mot narkotika, satte arbeidet på den internasjonale dagsordenen. I dag er det to bestemmelser i to konvensjoner som er særlig aktuelle i arbeidet mot hvitvasking: Palermokonvensjonen 2000 art. 7 og New York-konvensjonen 2003 art. 14. Disse pålegger signaturstatene å opprette et kundekontroll-, undersøkelses- og rapporteringssystem.²¹ Dette er imidlertid svært overordnet, og ikke særlig detaljert.²² Andre aktører går mer i dybden, og er mer relevant å se til under oppgaven.²³ Konvensjonsbestemmelsene etablerer dermed en overordnet forpliktelse, uten at de direkte påvirker det nasjonale arbeidet med anti-hvitvasking.

Det er vedtatt hele seks hvitvaskingsdirektiver av EU.²⁴ I det fjerde direktivet ble det gjort endringer som er relevante for virtuell valuta. Nasjonalt regelverk bygger dessuten i stor grad på fjerde hvitvaskingsdirektiv.²⁵ Disse har stor påvirkning foruten deres egenverdi som EU-direktiv. Endringene som følger av det femte hvitvaskingsdirektivet, er gjennomført gjennom hvitvaskingsforskriften.²⁶ Det sjette direktivet er imidlertid ikke implementert i norsk lovgivning, men det vil heller ikke kreve endring, da direktivet har et annet fokusområde, nemlig kriminaliseringsforpliktelser.²⁷ Det sjette direktivet har dermed ingen betydning i oppgaven.

Organisasjonene som har størst betydning for oppgavens tema og deres rettslige instrumenter vil presenteres i det følgende.

²⁰ Bjergaard (2021).

²¹ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 47.

²² Ibid.

²³ Se punktene 1.4.2, 1.4.3 og 1.4.4 om aktørene.

²⁴ Kun det fjerde og femte er relevant i oppgaven: Direktiv (EU) 2015/849; Direktiv (EU) 2018/843.

²⁵ NOU 2016:27 s. 9.

²⁶ FOR-2021-05-31-1715.

²⁷ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 48; direktiv (EU) 2018/1673.

1.4.2 FATF

Financial Action Task Force (FATF) er et globalt overvåkingsorgan som ble opprettet i 1989 under et møte for G7-landene i Paris.²⁸ Deres hovedoppgave er å lage internasjonale standarder og rekommandasjoner for å motvirke hvitvasking, samt følgene og skadene det medfører. Dessuten har FATF et håndhevingssystem for å følge opp at landene gjør det de har forpliktet seg til.²⁹ Retningslinjene er det mer enn 200 land som har forpliktet seg til å følge, og organet består av to regionale organisasjoner og 37 medlemsland, deriblant Norge.³⁰

FATF utarbeider ulike typer retningslinjer av varierende viktighetsgrad.

Rekommandasjonene, eller anbefalingene, er særdeles viktige. Til sammen utgjør dette i dag 40 rekommandasjoner der hver del (A-G) har ulike fokusområder.³¹ Anbefalingene inneholder alt fra råd til krav og er detaljerte og omfattende. Siden de er såpass detaljerte og omfattende, har de vært svært viktige i utarbeidelsen av hvitvaskingsdirektivene. Dette følger direkte av det fjerde direktivets forale, hvor det heter at direktivet skal følge opp og være minst like strengt som anbefalingene til FATF.³² Tilsvarende gjelder ved det femte hvitvaskingsdirektivet.³³ Man ser dermed at FATFs anbefalinger er svært styrende for hvitvaskingslovgivningen i hele EU, og naturligvis også påvirker norsk rett direkte.³⁴ I teorien står man overfor soft law som bedrives gjennom utarbeidelse av rekommandasjonene, men i praksis har det stor og betydelig vekt og behandles nærmest som hard law med autoritativt grunnlag på grunn av gjennomslagskraften de medbringer.³⁵ Naturligvis vil de da også spille en stor rolle i oppgaven.

Foruten rekommandasjonene utarbeider FATF jevnlig rapporter som kaster lys over diverse tema og problemstillinger. F.eks. om risikoen ved virtuell valuta, og anmodninger for hvordan land kan utforme regelverket sitt.³⁶ Til slutt arbeider FATF også med håndhevelse og sanksjonering.³⁷ I praksis gjøres det ved gjennomføring av grundige undersøkelser av om de 40 rekommandasjonene følges opp, land for land. Norge hadde sist hovedtilsyn i 2014, fulgt

²⁸ FATF 3.

²⁹ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 43.

³⁰ FATF 4.

³¹ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 44.

³² Direktiv (EU) 2015/849 avsnitt (4).

³³ Direktiv (EU) 2018/843 avsnitt (4).

³⁴ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 44.

³⁵ Ibid. s. 47.

³⁶ FATF (2014); Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 44.

³⁷ FATF 4.

opp i 2018.³⁸ Her ble resultatet at FATF mente det var flere kritikkverdige forhold for hvordan Norge håndterte rekommandasjonene på nasjonalt plan, og Norge ble satt under forsterket oppfølging. Da det ble fulgt opp i 2018, var det fremdeles 5 av de 40 rekommandasjonene som ble ansett å ikke være tilstrekkelig etterlevd. Dermed vedvarer den forsterkede oppfølgingen av Norges etterlevelse av rekommandasjonene.³⁹ Foruten den forsterkede oppfølgingen, har FATF også en svarteliste med land som ikke etterlever rekommandasjonene og heller ikke er samarbeidsvillige, samt en gråliste for land som er samarbeidsvillige, men som ikke har kommet helt i land med etterlevelsen.⁴⁰ I dag er det kun to land på svartelisten: Iran og Nord-Korea.⁴¹ På grålisten er det per dags dato 23 land, hvorav ingen er skandinaviske.⁴²

1.4.3 EBA

European Banking Authority (EBA) er et uavhengig hvitvaskingstilsyn opprettet som en del av European System of Financial Supervision (ESFS) i 2011. ESFS' hovedoppgave er finansiell overvåking i EU,⁴³ og består av tre tilsynsmyndigheter herunder EBA. EBA bedriver tilsyn av anti-hvitvaskingsarbeidet i hele banksektoren til EU gjennom å utarbeide modellregelsett som alle finansinstitusjonene i EU på tvers av landegrensene kan benytte seg av. Målsettingen er samkjørt praksis i hele EU.⁴⁴

Regelsettene er såkalte «Risk Factors Guidelines». Disse fungerer på samme måte som FATFs rekommandasjoner ettersom dette i utgangspunktet er soft law, men i realiteten har stor betydning for europeisk og nasjonal rett.⁴⁵ I mars 2021 kom det en ny utgave av Risk Factors Guidelines,⁴⁶ som er det klart mest sentrale rettslige dokumentet fra EBA. Det er oppdatert på hvilke risikoer som er relevante tilknyttet hvitvasking, og i tråd med det femte hvitvaskingsdirektivet som dessuten omfatter virtuell valuta.

³⁸ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 44.

³⁹ Ibid. s. 45.

⁴⁰ FATF 1.

⁴¹ FATF 5.

⁴² FATF 2.

⁴³ ESFS.

⁴⁴ EBA 1.

⁴⁵ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 48.

⁴⁶ EBA (2021).

1.4.4 Finanstilsynet

Til slutt en viktig nasjonal aktør: Finanstilsynet. Her utføres arbeidet på flere måter, bl.a. ved å føre tilsyn med de ulike finansinstitusjonene, noe de er pliktig til etter hvvl. § 43 (2) a). I tillegg utarbeider de jevnlig rundskriv om bl.a. ulike deler av hvitvaskingsregelverket og hvordan det skal forstås. Dessuten er det Finanstilsynet som foretar egnethetsvurderingen av de institusjonene som skal registrere seg, slik som de er pliktige til, jf. hvvl. § 42. Rapportene og rundskrivene er i første omgang en veiledning for de institusjonene som er underlagt rapporteringsplikten, men kan også anvendes for dypere forståelse på et gitt punkt. Dette er ikke en legislativ rettskilde, men den kan bli tillagt vekt i den forstand at de utpensler rettsreglene som finnes på dette rettsområdet.

2 Virtuell valuta

2.1 Fenomenet

2.1.1 Innledning

Virtuell valuta er et forholdsvis nytt fenomen som det kan være litt vanskelig å få grep på. De fleste vet det finnes og at det blir stadig større i samfunnet. For de fleste stopper det imidlertid der, og de fleste vet ikke mye om hva det faktisk er og hvordan det fungerer. For å kunne drøfte oppgavens tema, behøves slik forståelse om virtuell valuta. Det er uendelig med stoff som kunne vært undersøkt og skrevet om temaet, så det må begrenses til det viktigste for å forstå den juridiske analysen.

Hvitvaskingsforskriften innehar en definisjon av hva som menes med virtuell valuta i hvitvaskingslovens forstand i forskriftens § 1-3 (2): *«et digitalt uttrykk for verdi, som ikke er utstedt av en sentralbank eller offentlig myndighet, som ikke nødvendigvis er knyttet til en offisiell valuta, og som ikke har rettslig status som valuta eller penger, men som aksepteres som betalingsmiddel, og som kan overføres, lagres eller handles elektronisk.»*⁴⁷ Det er altså en digital valuta, og er en vid definisjon som også omfatter den mest kjente og relevante virtuelle valutaen, nemlig kryptovaluta.⁴⁸ Etersom begrepet «virtuell valuta» anvendes i lovverket, er det denne terminologien som benyttes i oppgaven.

Selv om det er «virtuell valuta» som hovedsakelig vil anvendes her, kan det være greit å se hen til begrepet «kryptovaluta» og dets betydning for en dypere forståelse. «Krypto» kommer fra gresk og betyr skjult/hemmelig.⁴⁹ Ordet bygger på vitenskapen om prinsipper og teknikker for å skjule informasjon, nemlig kryptografi.⁵⁰ Sammenfattes disse, ser man at kryptovaluta er en type valuta som er bygget opp for å holde informasjon skjult og hemmelig.

2.1.2 Sentrale egenskaper ved virtuell valuta

⁴⁷ FOR-2018-09-14-1324.

⁴⁸ Houben og Snyers (2018) s. 23.

⁴⁹ Gundersen (2021).

⁵⁰ Knapskog og Eilertsen (2021).

Det er viktig å påpeke at det er stor forskjell på hvordan de ulike typene er bygget opp, særlig hva gjelder anonymitet og sporbarhet, som gir valutaene forskjellige kvaliteter og karakteristikk. I dette delkapittelet skal det ses på hva som er typisk for virtuell valuta generelt, samt fellestrekk og forskjeller på de ulike typene. Det er vesentlig for å vurdere om valutaene er slik innrettet og oppbygget, at det gjør det umulig å gjennomføre kundetiltak, jf. hvvl. §§ 12 (5) og 13 (5), §§ 17 og 18 og løpende oppfølging, jf. hvvl. § 24. Dessuten er det viktig for å forstå om tilknytning til virtuell valuta kan utgjøre en «saklig grunn», slik at finansinstitusjonene har en rett til avvisning eller avvikling av kundeforhold etter finansavtl. §§ 14 og 21.

Virtuell valuta er bygget opp av blokkjedeteknologi, det vil si forskjellige matematiske algoritmer.⁵¹ Blokkjedene består bl.a. av elektronisk informasjon om transaksjonene. Denne informasjonen består enkelt forklart av hvor mye som ble overført, når, fra og til hvem.⁵² Informasjon på blokkjedene kan kun bli lagt til etter hvert som det skjer nye transaksjoner på kjeden, og ingen informasjon kan fjernes fra blokkjeden.⁵³ Angående informasjonen fra og til hvem valutaen er overført er det imidlertid et stort «men». Kjeden inneholder nemlig et nøkkelpar, hvor den ene nøkkelen er privat og den andre er offentlig informasjon.⁵⁴ Den offentlige nøkkelen har alle tilgang til, og det er den som gjør at man kan få såpass mye informasjon om transaksjonene. Det er også den offentlige informasjonen som gjør at man kan verifisere blokkene før transaksjonene gjennomføres. Verifiseringen blir gjennomført av såkalte «noder» som oppbevarer informasjonen i noe som kan sammenlignes med en regnskapsbok – som gjør det mulig å etterprøve informasjonen.⁵⁵ Hele prosessen med verifikasjon av transaksjonene kalles «mining», og er et svært viktig ledd i veien for å gjøre sikkerheten til virtuell valuta bedre.⁵⁶ Straks en transaksjon er verifisert, vil en ny blokk plasseres på kjeden.⁵⁷ Den private nøkkelen er det kun brukeren som har tilgang til, og det er denne som brukes til å signere den aktuelle transaksjonen.⁵⁸ Det er også den private nøkkelen som gjør virtuell valuta anonym – i varierende grad. Ved kjøp og salg av virtuell valuta tar man nemlig i bruk et anonymt navn, som fremkommer av den offentlige informasjonen og er tilgjengelig for alle. Den egentlige identiteten er det imidlertid kun brukeren og innehaveren

⁵¹ Houben og Snyers (2018) s. 15.

⁵² Lie og Øverby (2020).

⁵³ Houben og Snyers (2018) s. 15.

⁵⁴ Ibid. s. 16.

⁵⁵ Lie og Øverby (2020).

⁵⁶ Houben og Snyers (2018) s. 18.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Lie og Øverby (2020).

av den private nøkkelen som har tilgang til.⁵⁹ Dermed kan man i teorien se fra og til hvem transaksjonen går, men i praksis er dette skjult informasjon i og med at det kun brukes et anonymt navn. Denne faktoren skaper usikkerhet rundt virtuell valuta, og *stor* usikkerhet i et antihvitvaskingsperspektiv.

Et kjennetegn på virtuell valuta som har nær sammenheng med selve oppbyggingen er at en aldri er avhengig av en tredjepart, som for eksempel en bank eller betalingstjeneste som PayPal, for å foreta transaksjonene.⁶⁰ Det er dette som i hovedsak gjør valutaen **desentralisert**. Det finnes det en stor fordel ved at man ikke er avhengig av tredjeparter, nemlig at det forenkler prosessene ved overføring av store beløp på tvers av landegrensene. Det er mer globalt,⁶¹ da valutaen overføres direkte fra sender til mottaker uavhengig av hvor man befinner seg.⁶² Ettersom man ikke trenger å gå gjennom alle trinnene som ved en vanlig pengeoverføring over landegrenser, gjennomføres transaksjonen betydelig raskere.⁶³ Dette er en klar fordel, sett i lys av hvor mange transaksjoner som gjennomføres på tvers av landegrenser i det globaliserte samfunnet vi lever i. En siste fordel er at man også slipper gebyrene finansinstitusjonene og betalingstjenestene normalt sett tar ved å gjennomføre transaksjoner,⁶⁴ særlig på tvers av landegrenser.

Videre sies det ofte at virtuell valuta er **uregulert**. Det betyr at valutaen ikke er utstedt av staten og statlige organer, og heller ikke styrt av staten på samme måte som tradisjonell valuta.⁶⁵ At det ikke er styrt av staten får flere følger, bl.a. at verdien ikke er kontrollerbar som tradisjonell valuta. I Norge reguleres dette til en viss grad av Norges Bank. Deres hovedoppgave er nettopp å sørge for en stabil verdi av den norske kronen, og sørge for stabilitet i det økonomiske systemet som helhet.⁶⁶ Dens oppgaver og mål fastsettes av Stortinget ved lov, og er dermed statsregulert.⁶⁷ Dette er et aspekt man er i total mangel av når det kommer til virtuell valuta, som er brukerstyrt. Verdien svinger ut ifra hvor populær den ene typen virtuell valuta er på det nåværende tidspunkt, og har ingen statlig styring.⁶⁸

⁵⁹ Houben og Snyers (2018) s. 16.

⁶⁰ Ibid. s. 17.

⁶¹ Økokrim (2021).

⁶² Guldahl (2018).

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Økokrim (2021).

⁶⁵ Simenrud (2021).

⁶⁶ Stoltz, Meinich og Gram (2021).

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Houben og Snyers (2018) s. 23.

En av grunnene til at man kaller virtuell valuta **usikkert**, er nettopp mangelen av innblanding fra statlige organer. Eksempelvis, hvis du glemmer passordet ditt til nettbanken, er det ikke slik at du også mister pengene dine. Her har finansinstitusjonene påtatt seg et ansvar ved å oppbevare pengene, og dette ansvaret opphører ikke kun fordi du har glemt passordet ditt til f.eks. nettbanken. Motsetningsvis ved virtuell valuta – hvis du glemmer passordet til den private nøkkelen din, har du ingen tredjepart å lene deg på, og du risikerer dermed å miste hele verdien du har investert i den virtuelle valutaen du har mistet passordet til.⁶⁹ Et annet poeng tilknyttet dens usikkerhet, er verdien og dens svingninger som det ses nærmere på nedenfor.⁷⁰

Oppsummeringsvis ser en tydelig hvorfor det ofte sies at virtuell valuta representeres av å være desentralisert, uregulert og uten sikkerhet.⁷¹ Dette er tre stikkord som går igjen ved beskrivelsen av virtuell valuta, til forskjell for ved beskrivelsen av tradisjonell valuta der antonymene «sentralisert» og «statlig regulert» anvendes.⁷²

Det anses irrelevant å gå enda dypere ned i hvordan teknologien fungerer med valutaens algoritmer osv., da dette ikke har noen betydning for de juridiske spørsmålene her. Et gjenværende spørsmål er imidlertid hvordan virtuell valuta fungerer i praksis.

2.1.3 Virtuell valuta i praksis

Virtuell valuta kan, på samme måte som tradisjonell valuta, både benyttes som betalingsmiddel og investeringsobjekt.⁷³ Sistnevnte mye på grunn av den store svingningen i verdi og risikoen man påtar seg ved å investere i virtuell valuta. Samtidig er det langt ifra alle butikker/nettbutikker som tar imot virtuell valuta som betalingsmiddel, og det anses derfor nødvendig med en nærmere presisering av hvordan man kan bruke virtuell valuta i praksis.

Flere og flere virksomheter åpner for virtuell valuta som betalingsmiddel. Bitcoin har dessuten et eget betalingskort, som fungerer på samme måte som et vanlig debetkort. Kortet fylles på med virtuell valuta brukeren har tilgjengelig.⁷⁴ På denne måten virker Bitcoin som en hvilken som helst annen, tradisjonell valuta. Dette endres imidlertid dersom man ser på

⁶⁹ Popper (2021).

⁷⁰ Se punkt 2.1.3.

⁷¹ Simenrud (2021).

⁷² Se bl.a. Guldahl (2018); Simenrud (2021).

⁷³ Økokrim (2021).

⁷⁴ Ibid.

skatteplikten som foreligger ved salg av virtuell valuta. All type inntekt fra virtuell valuta er nemlig skattepliktig, og Skatteetaten definerer valutaen som et formuesobjekt, altså en eiendel.⁷⁵ Det vil si at dersom man bruker virtuell valuta til å handle en liter melk, så har man i praksis også solgt denne valutaen, og det regnes som en skattemessig realisasjon.⁷⁶ For å føre opp dette riktig på skattemeldingen, må man også finne ut av verdien av den virtuelle valutaen på kjøps- og salgstidspunktet. Denne fremgangsmåten har likhetstrekk med hvordan man fører kjøp og salg av aksjer,⁷⁷ som er et verdipapir.⁷⁸ Det er dermed litt usikkert om virtuell valuta er å anse som et ordinært betalingsmiddel, et investeringsobjekt eller verdipapir, siden det varierer ut ifra hvilket aspekt man ser på det.

Med dette sagt, er det en stadig økning av bruk av virtuell valuta i flere sammenhenger. Eksempelvis har både Tesla⁷⁹ og Amazon nylig uttalt at de vil akseptere virtuell valuta som betalingsmiddel.⁸⁰ Når to så store selskaper åpner for det, er det store muligheter for at også andre virksomheter vil følge i deres fotspor, men per i dag kan ikke virtuell valuta brukes i samme utstrekning som tradisjonell valuta.

I tråd med at flere selskaper har åpnet for bruk av virtuell valuta som betalingsmiddel, har også verdien steget enormt de siste årene.⁸¹ Det har medført at en del virtuelle valutaer i tillegg til å fungere som valuta, har fått karakter av å være et investeringsobjekt, jf. ovenfor. For å trekke frem noen eksempler, er en Bitcoin i dag verdt i overkant av 51 000 dollar.⁸² Til sammenligning er en Ethereum verdt omtrent 4300 dollar,⁸³ så det er en betydelig forskjell på de to valutaene. Det er likevel på det rene at de enorme svingningene ikke alene skyldes uttalelsene fra diverse forretningsmennesker, da det finnes mange faktorer.

Grunnet de store svingningene, anses tradisjonell kryptovaluta å være av stor volatilitetsverdi. Det er et finansielt uttrykk som påpeker en valutas stabilitet.⁸⁴ Fordi valutaer som Bitcoin

⁷⁵ Skatteetaten 1.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Skatteetaten 2.

⁷⁸ Meinich (2021).

⁷⁹ For Tesla og deres aksept av Bitcoin, har det vært mye frem og tilbake. I vår trakk Elon Musk tidligere uttalelser om å akseptere Bitcoin som betalingsmiddel og begrunnet det med miljøhensyn (Hoskins (2021)). Siste uttalelser per i dag kom i juli, og her åpner Musk for en ny aksept av Bitcoin (Anonym 1 (2021)).

⁸⁰ Simenrud (2021).

⁸¹ Selv om hovedtrenden er massiv økning, har valutaen også hatt betydelige fall. F.eks. i forbindelse med uttalelsen til Musk der han ikke lenger ønsket å akseptere Bitcoin. Da falt valutaen med omkring 12 % (Iyengar (2021)). Motsetningsvis økte den med omtrent 30000 dollar da Musk på nytt åpnet for aksept (Anonym 1 (2021)).

⁸² CoinMarketCap 2.

⁸³ CoinMarketCap 3.

⁸⁴ Sirnes (2019).

svinger så mye som de gjør, har ønsket om og behovet for en kryptovaluta med lavere volatilitetsverdi oppstått – altså en mer stabil, eller pålitelig, kryptovaluta. Dette har vært forløpet til andre typer kryptovaluta som f.eks. tokens og stablecoins, som er bygget opp på en litt annen måte.⁸⁵

2.1.4 Kryptovalutaveksler

En fellesnevner for alle brukere av virtuell valuta er at de benytter såkalte kryptovalutavekslere, enten norske eller utenlandske.⁸⁶ Oppgaven til slike vekslere er å hjelpe brukere ved salg og kjøp av virtuell valuta. De forenkler prosessen ved at de veksler ordinær valuta til virtuell valuta og omvendt. I praksis fungerer disse som en børs og et valutakontor, da de både holder oversikt over verdien på de ulike valutaene og i tillegg foretar selve vekslingen.⁸⁷ I tillegg tilbys lave gebyrer og høy sikkerhet.⁸⁸ Noen eksempler på populære og store vekslings tjenester er Coinbase og Binance US.⁸⁹

Vekslerne ble etter en endringsforskrift underlagt hvitvaskingsloven, og er dermed rapporterings- og registreringspliktige på samme måte som andre finansinstitusjoner.⁹⁰ Som del av denne endringen, ble det også innført et egnethetskrav. Finanstilsynet gjennomfører denne vurderingen som del av registreringen av vekslerne.⁹¹ Dette innebærer at hvvl. § 42 om Krav om autorisasjon for tilbyder av virksomhetstjenester, også omfatter vekslere av virtuell valuta. Dette vil i praksis si at vekslerne av virtuell valuta kun driver lovlig dersom de er registrert hos og autorisert av Finanstilsynet, jf. hvvl. § 42.

Hva gjelder forholdene i Norge, anslås det i Økokrim sin rapport at det finnes om lag 10-20 uregistrerte tilbydere til norske brukere av virtuell valuta.⁹² Grunnen til at det er et ca.-tall er at det kan være vanskelig å fange opp vekslere som ikke er registrert og dermed driver ulovlig. Motsetningsvis finnes ni registrerte vekslere som har fått konsesjon fra Finanstilsynet.⁹³

⁸⁵ Ante, Fiedler og Strehle (2021); se punkt 2.2.2 for nærmere om dette.

⁸⁶ Økokrim (2021).

⁸⁷ Houben og Snyers (2018) s. 26.

⁸⁸ Conway (2021).

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ FOR-2018-09-14-1324 § 1-3, jf. FOR-2021-05-31-1715.

⁹¹ Finanstilsynet (2020).

⁹² Økokrim (2021).

⁹³ Egendefinert rapport; Finanstilsynet 1.

Vekslerne deles i to grupper: Sentraliserte og desentraliserte.⁹⁴ De sentraliserte er de mest populære. Det er private firma eller enkeltpersoner, som krever registrering og identifikasjon av brukerne sine. I tillegg tilbyr de en form for forsikring til brukerne dersom datasystemet deres skulle krasje.⁹⁵ På den andre siden har man de desentraliserte vekslerne, som ikke har et kontrollpunkt. Det vil si at de tilbyr direkte transaksjon, uten tredjepart.⁹⁶ Disse desentraliserte vekslerne krever sjelden identitetskontroll av brukerne sine, som gjør at de ikke vet om de har med lovlige eller ikke-lovlige transaksjoner å gjøre.⁹⁷ Eksempler på henholdsvis sentraliserte og desentraliserte kryptovalutavekslere er Binance⁹⁸ og localbitcoins.com.⁹⁹

Et tilfelle av tilknytning som imidlertid ikke er relevant ettersom det ikke omfattes av hvitvaskingslovens regelverk, er der det er tale om såkalte «non-custodial wallets».¹⁰⁰ Dette er vekslere som ikke lagrer og forvalter den private, kryptiske informasjonen om nøklene. Med slike vekslere er det eierne selv som besitter den informasjonen.¹⁰¹

2.2 Koblingen mellom virtuell valuta og hvitvasking

2.2.1 Innledning

Til nå har det blitt sett på fenomenet virtuell valuta, og hvordan det er bygget opp helt generelt. Neste steg er å knytte virtuell valuta opp mot hvitvasking, nettopp for å finne ut hvor problemet ligger knyttet opp mot kundetiltakene som institusjonene er pliktige til å gjennomføre.

Som nevnt ovenfor, anslår Økokrim at det finnes omtrent 10-20 uregistrerte vekslere i Norge.¹⁰² Det fremkommer videre av samme rapport at «[o]mtrent samtlige av de uregistrerte vekslerne, hvor man kjenner identiteten til vedkommende, har knytninger til annen kriminalitet, som [...] hvitvasking» og at «[D]e (uregistrerte vekslerne red.anm.) antas å være spesielt egnet for bruk til kriminelle formål.»¹⁰³ Dette fremkommer også tydelig av EUs femte

⁹⁴ Økokrim (2021).

⁹⁵ Conway (2021).

⁹⁶ Økokrim (2021).

⁹⁷ Conway (2021).

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Økokrim (2021).

¹⁰⁰ RFT-2019-8 pkt. 1.2.2.

¹⁰¹ Anonym 2 (2021).

¹⁰² Se punkt 2.1.4.

¹⁰³ Økokrim (2021).

hvitvaskingsdirektiv, hvor det heter at den virtuelle valutaens anonymitet muliggjør at valutaen blir misbrukt til kriminelle handlinger.¹⁰⁴

Spesifikke tall viser at siden det stadig jobbes med et mer trygt og sikkert system for virtuell valuta, så har tilknytningen til kriminelle handlinger gått ned. I løpet av det siste året har det minket med 57 %, ned til 1,9 milliarder dollar.¹⁰⁵ Dette er en positiv utvikling, men det er viktig å påpeke at det kun gjelder de sentraliserte vekslerne. Når det kommer til desentraliserte, fortsetter tallene å øke, og her viste tallene hele 4,5 milliarder i 2019.¹⁰⁶ Dessuten må det være naturlig å anta store mørketall, slik at det vanskelig å fastslå 100 % hvor mange av transaksjonene med virtuell valuta som kan kobles til hvitvasking. Uansett er det en tydelig kobling på området, særlig i tilfellene hvor desentraliserte vekslere er brukt.

Det er grunn til å spørre hvorfor det er slik – hvorfor kriminelle ofte anvender virtuell valuta for å hvitvaske, altså skjule utbytte av kriminelle handlinger. Svaret ligger dels i at transaksjonene er anonyme, at de potensielt er vanskelige å spore samt at det er enklere å gjennomføre store transaksjoner på tvers av landegrensene. For å få tydeligere svar, er det nødvendig å skille mellom ulike typer virtuell valuta, siden de egner seg til hvitvasking i varierende grad.

2.2.2 Ulike typer virtuell valuta med fokus på risiko for hvitvasking

Da det finnes i overkant av 15 300 ulike typer virtuell valuta,¹⁰⁷ vil det være umulig å si noe om alle. Fokus rettes i det følgende mot et utdrag av de mest populære valutaene innenfor kategorien tradisjonell kryptovaluta, og hvilke egenskaper de har som gjør at det er eksponert for hvitvasking.

Grunnen til at det er ulik risiko, er fordi de ulike valutaene har forskjellige satsningsområder. F.eks. er det noen typer som kun har som mål å effektivisere banktransaksjoner, og er dermed sentraliserte. Andre valutaer fokuserer på anonymitet og at det ikke skal være sporbart, og er desentraliserte.¹⁰⁸ Med så ulike mål, bygges teknologien på forskjellige måter. Dette gjør at noen typer er mer eksponert for hvitvasking enn andre.

¹⁰⁴ Direktiv (EU) 2018/834 art. 9.

¹⁰⁵ Chavez-Dreyfuss (2021).

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ CoinMarketCap 1.

¹⁰⁸ Simenrud (2021).

Monero er et første eksempel på en virtuell valuta som er anonym og vanskelig å spore.¹⁰⁹ Som nevnt ovenfor, har ulike kryptovalutaer ulike satsningsområder. *Monero* fokuserer på anonymitet og at brukere skal få forbli private,¹¹⁰ og er i dag den mest private og anonyme virtuelle valutaen.¹¹¹ Dette gjør dermed at denne valutaen er utsatt for risiko for hvitvasking, jf. det som fremkommer av EUs femte hvitvaskingsdirektiv.¹¹² Grunnen er at det er mindre risiko for hvitvaskerne dersom de kan forbli anonyme. I tillegg har bl.a. *Monero* og *Ethereum* blitt godkjent som betalingsmiddel på mørkenettet,¹¹³ hvilket øker risikoen betraktelig. Det mørke nettet er en «undergrunn» som svært ofte benyttes til salg og kjøp av ulovlige varer og tjenester, som f.eks. narkotika, overgrepvideoer og våpen.¹¹⁴ Her er det åpenbart mer attraktivt med et anonymt betalingsmiddel.

Inntrykket av *Ethereum* må imidlertid nyanseres, da de har et helt annet satsningsområde enn *Monero*. Fokusområdet til *Ethereum* er såkalte smarte kontrakter, altså automatiserte kontrakter der det ikke er behov for f.eks. et forsikringsselskap eller en bank for å inngå kontrakter.¹¹⁵ *Ethereum* er dessuten kjent for å være senteret for tokens.¹¹⁶

Hva gjelder det kanskje mest kjente eksempelet på virtuell valuta, *Bitcoin*, er også denne valutaen ofte foretrukket ved kriminelle handlinger. Også her skyldes det valutaens anonymitet, men kanskje særlig fordi transaksjonene gjort med *Bitcoin* er endelige og kan ikke reverseres eller endres.¹¹⁷ Det vil si at selv om man finner ut at det er tilknyttet en kriminell handling, som f.eks. hvitvasking, er det ikke noe å gjøre noe med i ettertid. Den kan ikke reverseres. Det dukker dessuten stadig opp saker om tyveri av *Bitcoin* i nyhetsbildet,¹¹⁸ hvilket kan tilsi at risikoen for hvitvasking er høy. *Bitcoin* var for øvrig den første desentraliserte virtuelle valutaen.¹¹⁹

Selv om mange er av den oppfatning at *Bitcoin* er fullstendig anonymt, og svært ofte knyttes til kriminelle handlinger, så er det en sannhet med modifikasjoner. Sammenlignet med *Monero*, som faktisk er fullstendig anonymt, og nærmest umulig å spore, så er *Bitcoin* mer

¹⁰⁹ Finanstilsynet (2019) s. 22.

¹¹⁰ CoinMarketCap 4.

¹¹¹ Buczak (2020).

¹¹² Direktiv (EU) 2018/843 art. 9.

¹¹³ Finanstilsynet (2019) s. 22.

¹¹⁴ Bloomenthal (2021).

¹¹⁵ CoinMarketCap 3.

¹¹⁶ Ibid.; se punkt 2.2.2 for nærmere om tokens.

¹¹⁷ Bull Jenssen og Øverby (2021).

¹¹⁸ Eksempelvis Iversen (2019).

¹¹⁹ Guldahl (2018).

gjennomsiktig¹²⁰ – blant de mer gjennomsiktige tradisjonelle kryptovalutaene. Det finnes muligheter til å finne identiteten bak den private nøkkelen ved hjelp av all den offentlige informasjonen om transaksjonen.¹²¹ Dette er imidlertid en vanskelig jobb, som er komplisert og kostbar, og derfor beholder valutaen en grad av anonymitet og omtales som pseudo-anonymt.¹²²

Med dominansen den har blant andre kryptovalutaer, er den i ferd med å bli mer og mer «ren», som vil si at valutaen brukes i stadig mindre grad i sammenheng med kriminelle handlinger.¹²³ Studier av aktiviteten på Bitcoin sin blokkjede viser nettopp dette.

Tilknytningen til kriminelle handlinger er så liten som under 1 %.¹²⁴ En forklaring på dette kan naturligvis være at Bitcoin ikke er så anonym som først antatt, slik at den er mindre attraktiv for hvitvasking. Verdien og transaksjonsmengden øker, samtidig som tilknytningen til kriminelle handlinger minker. Dette viser at Bitcoin sin dominans i kryptovalutamarkedet har medført mer gjennomsiktighet, og dermed mindre risiko for sammenfatning med kriminelle handlinger.

Avslutningsvis er det viktig å understreke at tradisjonell kryptovaluta fremdeles kjennetegnes av å være desentralisert og anonym. Det er Bitcoin sin gjennomsiktighet som er unntaket her. Andre tradisjonelle kryptovalutaer, som f.eks. Monero, gjenkjennes av de overordnede kjennetegnene – nemlig at det er svært anonymt og svært vanskelig å spore. Hvis man skal oppstille disse tre kjente eksemplene ut av de mange tusen forskjellige typene som finnes på markedet, så er det altså Monero som utgjør størst risiko for hvitvasking, deretter Ethereum og til slutt Bitcoin. Det er altså blokkjedeløsningen og fokusområdet til den enkelte valutaen som bestemmer dens grad av anonymitet.

Som nevnt under punkt 2.1.3, har det også de siste årene kommet andre typer enn de mer tradisjonelle kryptovalutaene. Selv om hovedfokuset ligger på tradisjonell kryptovaluta, er det viktig å se raskt på andre typer også for å tydeliggjøre forskjellen på de ulike valutaene.

Første gruppe er *tokens*, som er et objekt koblet på de ulike blokkjedene. De lever på en allerede eksisterende blokkjede, oftest Ethereum.¹²⁵ Tokens er knyttet opp mot en digital

¹²⁰ CoinMarketCap 4.

¹²¹ Houben og Snyers (2018) s. 33.

¹²² Ibid.

¹²³ Ehrlich (2021).

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Frankenfield (2021).

eiendel, typisk kunst eller musikk.¹²⁶ Det skiller seg fra den tradisjonelle kryptovaluten siden et token er fullt sporbar. Transaksjonene er sporbare helt tilbake til den første eieren av tokenet ettersom de er unike og det ikke finnes noen like.¹²⁷ Motsetningsvis finnes det på nåværende tidspunkt mer enn 18 millioner Bitcoin, og disse er helt identiske.¹²⁸ Tokens er dermed mindre anonymt, men samtidig er de koblet opp mot de tradisjonelle, desentraliserte kryptovalutaene på deres blokkjeder. Dette gjør at man ikke er helt ute av risikozonen.

En siste gruppe er *stablecoins*. Et eksempel på en populær stablecoin er Tether.¹²⁹ Stablecoins er også en virtuell valuta, men den er skapt for å ha en lavere volatilitetsverdi.¹³⁰ Dette oppnås ved at den er direkte knyttet til en annen tradisjonell valuta eller verdi, som f.eks. amerikanske dollar eller gull.¹³¹ Stablecoins beholder desentraliseringen og anonymiteten som tradisjonell kryptovaluta innehar, samtidig som den er mye mer stabil enn tradisjonell kryptovaluta.¹³² Den direkte tilknytningen gjør valutaen mer sentralisert, faktisk den mest sentraliserte av de forskjellige kryptovalutaene som finnes på markedet. Slik sett er stablecoin så nært sentralisert som mulig, uten at det direkte er det, og det skiller seg tydelig fra tradisjonell kryptovaluta.

Det er varierende grad av sentralisering i disse kategoriene med kryptovaluta, fra tradisjonell kryptovaluta som den mest desentraliserte til stablecoins som er nokså sentralisert. Med desentralisering medfølger større risiko for tilknytning til kriminelle handlinger, men så er det viktig å huske på at det finnes variasjoner av risiko innenfor de ulike kategoriene. Til det er Bitcoin et tydelig eksempel på at en kryptovaluta kan være desentralisert, men samtidig medbringe mindre risiko for hvitvasking.

¹²⁶ Sharma (2021).

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Bull Jensen og Øverby (2021).

¹²⁹ Ante, Fiedler og Strehle (2021).

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Baur og Hoang (2021).

¹³² Seth (2021).

3 Avvisning og avvikling av kundeforhold

3.1 Innledning

For å undersøke hva som er gjeldende rett, er det flere rettsgrunnlag som er nødvendig å undersøke. Først og fremst spiller hvitvaskingsregelverket en stor rolle da det medfører strenge plikter til finansinstitusjonene. Dessuten vil dette kunne utfylles med finansavtaleloven som gir finansinstitusjonene rett til avvisning/avvikling etter nærmere vilkår. Til slutt har man de ulovfestede reglene om de-risking som utledes av bl.a. FATF og forarbeidene.¹³³

Hvitvaskingsloven ble oppdatert i 2018 i tråd med det fjerde hvitvaskingsdirektiv.¹³⁴ Videre har endringene som følger av det femte hvitvaskingsdirektiv blitt gjennomført i hvitvaskingsforskriften.¹³⁵ Av betydning for oppgavens tema, er en av endringene som ble implementert at vekslere av virtuell valuta også ble omfattet av hvitvaskingsreglementet.¹³⁶ Finansavtaleloven er fra 1999, men har blitt oppdatert flere ganger i tråd med ulike EU-direktiver.¹³⁷

For den videre analysen er spørsmålet i hvilken grad en finansinstitusjon er pliktig til å avslutte/avvise et kundeforhold når kunden har befatning med virtuell valuta grunnet risiko for hvitvasking. Deretter må det ses på om reglene etter finansavtl. påvirker dette, og til slutt reglene om de-risking. Det må ses på samspillet mellom alle reglene, for å kunne lande på hva som utgjør rettskildebildet. Det minnes på de to typetilfellene som er særlig praktiske for temaet: En veksler av virtuell valuta som ønsker å opprette et kundeforhold i en bank, og en bankkunde som får inn midler med opphav i virtuell valuta, altså at kunden har vekslet fra virtuell valuta til tradisjonell valuta hos en veksler.

3.2 Hvitvaskingsregelverket

¹³³ FATF (2021); Prop. 40 L (2017-2018) s. 90.

¹³⁴ Prop.40 L (2017-2018) s. 7.

¹³⁵ FOR-2021-05-31-1715.

¹³⁶ FOR-2018-09-14-1324 § 1-3.

¹³⁷ Grøttjord og Rosén (2014) s. 35 med videre henvisninger.

3.2.1 Innledning

Formålet med hvvl. er etter § 1 (1) «å forebygge og avdekke hvitvasking [...]». Dette skal oppnås ved bl.a. hjelp av tiltakene som følger av denne loven. I andre ledd presiseres formålet: Tiltakene er ment å beskytte «det finansielle og økonomiske systemet» og «samfunnet som helhet». For å avdekke og forebygge at finansinstitusjonene brukes som ledd i hvitvasking, er et av tiltakene å gjøre dem rapporteringspliktige. Formålsbestemmelsen bygger i sin helhet på det fjerde hvitvaskingsdirektivet, jf. forarbeidene.¹³⁸ Det følger videre av forarbeidene at formålet er tosidig. På den ene siden tas det sikte på å beskytte de rapporteringspliktige og på den andre det økonomiske systemet og samfunnet som helhet.¹³⁹ Dersom de rapporteringspliktige blir beskyttet gjennom regelverket, vil det også beskytte det økonomiske systemet og samfunnet som helhet, da disse spiller tett og er avhengig av et funksjonelt samarbeid for å komme lengre i arbeidet mot hvitvasking overordnet.

Tiltakene følger av hvvl. §§ 9-24 og dreier seg i hovedtrekk om at institusjonen skal bli kjent med kunden sin – et internasjonalt prinsipp omtalt som «Know Your Customer».¹⁴⁰ Tiltakene knytter seg direkte opp mot andre, overordnede forpliktelser som følger av loven, herunder undersøkelses- og rapporteringsplikt, jf. henholdsvis §§ 25 og 26.

For å svare på hva som er finansinstitusjoners rett til avvisning/avvikling av kundeforhold grunnet tilknytning til virtuell valuta, er det to bestemmelser som er av interesse: §§ 21 og 24.

3.2.2 Følger av at kundetiltak ikke kan gjennomføres

§ 21:

(1) Dersom kundetiltak, herunder eventuelle påkrevde forsterkede kundetiltak, ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige ikke etablere kundeforholdet eller utføre transaksjonen. [...]

Det følger av hvvl. § 21 (1) første setning at dersom kundetiltakene ikke er gjennomførbare, «skal» de rapporteringspliktige avvise forespørsel om opprettelse av kundeforhold og forespørsel om å utføre etterspurt transaksjon. Naturlig språklig forståelse av «skal» tilsier at det foreligger en plikt og at det er tale om en absolutt regel. Finansinstitusjonen har plikt til å

¹³⁸ NOU 2016:27 s. 21-22, senere presisert i Prop.40 L (2017-2018) s. 16-17.

¹³⁹ Prop.40 L (2017-2018) s. 16-17.

¹⁴⁰ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 190. Heretter kalt «KYC».

avvise etter ordlyden. Her presiseres ikke spesifikke kundetiltak, hvilket tilsier at det gjelder alle kundetiltakene. Denne forståelsen er også lagt til grunn i forarbeidene.¹⁴¹

Sett hen til formålet med bestemmelsen, er dette at dersom kundetiltakene ikke kan gjennomføres, vil ikke den rapporteringspliktige kjenne kunden tilstrekkelig til å oppfylle undersøkelses- og rapporteringsplikten etter henholdsvis §§ 25 og 26, jf. det som ble beskrevet ovenfor om «KYC».

I proposisjonen utdypes ytterligere hvordan det skal gjennomføres i praksis. Viktig å fremheve er at «ikke kan gjennomføres» må bero på forhold på kundens side – ikke den rapporteringspliktiges. Dersom det er mer kostnadskrevende og ressurskrevende å gjennomføre de nødvendige kundetiltak, er ikke det grunn nok til å ikke gjennomføre tiltakene og dermed avvise.¹⁴² Det er den rapporteringspliktige som må bære byrden av at det er vanskelig å gjennomføre de kundetiltak de er pliktige til å gjennomføre. Et annet viktig poeng som fremkommer av proposisjonen og bygger på reglene om de-risking, er at det ikke er lovlig å avvise høyrisikokunder uten videre. Altså, det er ikke lovlig å avvise på generelt grunnlag, uten å foreta en risikobasert tilnærming av den enkelte kunde.¹⁴³ Hva en høyrisikokunde er ses nærmere på nedenfor.¹⁴⁴ Avslutningsvis påpekes det at avvisningsplikten må ses i sammenheng med andre regler som kan gi de rapporteringspliktige rett til avvisning.¹⁴⁵ Det vil si at andre rettsregler kan gi finansinstitusjonene rett til å avvise av andre grunner enn de som følger av hvvl. Mer om dette nedenfor om finansavtaleloven.¹⁴⁶

3.2.3 Løpende oppfølging av kundeforhold

§ 24:

(4) Dersom kundetiltak som ledd i løpende oppfølging ikke kan gjennomføres, skal rapporteringspliktige avvikle kundeforholdet. [...]

Hvitvaskingsloven § 24 innehar i realiteten flere regler om løpende oppfølging. Det er kun fjerde ledd som er relevant i relasjon til avvikling av kundeforhold. Av fjerde ledd første

¹⁴¹ Prop.40 L (2017-2018) s. 177.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.; nærmere om de-risking under punkt 3.4.

¹⁴⁴ Se punkt 3.2.4.

¹⁴⁵ Prop.40 L (2017-2018) s. 177.

¹⁴⁶ Se punkt 3.3.

setning fremkommer det at kundeforhold «skal» avvikles dersom den løpende oppfølgingen ikke lar seg gjennomføre på tilstrekkelig måte. Bak regelen ligger samme hensyn som etter § 21. Dette fremkommer også av forarbeidene.¹⁴⁷ Det vises dermed til tidligere redegjørelse av dette. Den eneste reelle forskjellen på disse to bestemmelsene er altså at ved § 21 er det tale om avvisning før kundeforhold etableres, mens det ved § 24 er tale om avvikling av et allerede eksisterende kundeforhold.

3.2.4 Problematiske kundetiltak ved befatning med virtuell valuta

Etter å ha sett på §§ 21 og 24 er det tydelig at det foreligger en plikt til avvisning og avvikling dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres. Siden virtuell valuta er desentralisert og anonym, kan kundetiltakene bli vanskelige å gjennomføre. Hvorvidt det i det hele tatt er mulig, beror på hvor desentralisert og anonym den aktuelle valutaen er. Det kan for eksempel være vanskelig for finansinstitusjonen å oppdage avvik fra kundens normale opptreden, dersom det er vanskelig å spore transaksjonene. Det er derfor nødvendig å se nærmere på hvilke kundetiltak som kan vise seg å bli problematiske å gjennomføre i praksis opp mot de skisserte typetilfellene om befatning med virtuell valuta.

Det er på det rene at mange av de påkrevde tiltakene, kanskje til og med de fleste, vil være mulig å gjennomføre selv ved bruk av virtuell valuta. Her kan kort nevnes § 12 (1) bokstav a)-c). Her kreves at finansinstitusjonen skal innhente informasjon om kundens navn, fødselsnummer og adresse. Tilsvarende gjelder for § 13 (1) bokstav a)-e), der det kreves innhenting av lignende informasjon der kunden ikke er en fysisk person. Da må det innhentes informasjon om foretaksnavn, organisasjonsform og -nummer, adresse og navn på daglig leder og styremedlemmer. Overført til en registrert kryptovalutaveksler, vil det være fullt overkommelig å innhente den informasjonen.

Så over til kundetiltakene som kan være mer problematiske. For det første følger det av §§ 12 (5) og 13 (5) at den rapporteringspliktige skal «innhente og vurdere» opplysninger som er nødvendig for å klarlegge «kundeforholdets formål og tilsiktede art». Den eneste forskjellen på de to bestemmelsene er som vi har sett ovenfor, at § 12 gjelder der kunden er en fysisk person, mens § 13 fanger opp de tilfellene der kunden ikke er en fysisk person. Her følger det av forarbeidene at i enkelte kundeforhold vil det være selvforklarende hva som er formålet,

¹⁴⁷ Prop.40 L (2017-2018) s. 178.

slik at det ikke er «nødvendig» å innhente opplysninger.¹⁴⁸ Koblet opp mot undersøkelsesplikten til finansinstitusjonene, vil det utløse en oppfordring til nærmere undersøkelse av formålet der en transaksjon synes å mangle et legitimt formål.¹⁴⁹ Videre fremkommer det at dette er en gjennomføring av FATFs anbefaling nr. 10 og det fjerde hvitvaskingsdirektivet art. 13.¹⁵⁰ Det er viktig å påpeke at dette gjelder både i forkant av etablering, men også som del av den løpende oppfølgingen av kundeforholdet.¹⁵¹ Utvalget har dessuten kommet med noen eksempler på hvilke opplysninger som kan være relevante for å kartlegge kundeforholdets formål. Her nevnes «hensikten eller bakgrunnen for kundeforholdet eller transaksjonen, midlenes opprinnelse, hvem kunden skal handle med og forventet transaksjonsmønster, herunder typer transaksjoner, transaksjonshyppighet og -størrelse.»¹⁵² Departementet har i ettertid understreket at det ikke vil være nødvendig å innhente alle disse opplysningene i en normalsituasjon.¹⁵³ Hva gjelder midlenes opprinnelse følger det imidlertid av en uttalelse fra Finanstilsynet at den informasjonen «bør» innhentes, og at når det er tale om en høyrisikokunde «skal» det gjøres.¹⁵⁴ I dette ligger en oppfordring, men ikke en plikt. Videre påpekes det at med «midlenes opprinnelse» der det er tale om en kunde med lav eller middels risiko, er det tilstrekkelig med generell informasjon slik som at det oppføres at midlene skal komme fra eksempelvis lønn eller leieinntekter.¹⁵⁵ Av dette følger at det ikke er nødvendig å innhente informasjon om kundens kunde dersom det er tale om en kunde med lav eller middels risiko.

Hva gjelder det første typetilfellet med en veksler, vil det variere hvor enkelt det er å innhente den typen informasjon som skisseres i forarbeidene. Det er klart at det overordnede formålet er å være en tjeneste for personer som behøver hjelp med kjøp og salg av virtuell valuta. Angående hvem veksleren handler med kan det ved første øyeblikk virke problematisk, særlig dersom det er tale om desentraliserte vekslere som ikke krever identifikasjon av kundene sine. De desentraliserte vekslerne driver imidlertid ulovlig i Norge.¹⁵⁶ Det vil si at det i stor grad er mulig å identifisere hvem vekslerne handler med i Norge. Informasjonen som kreves der kunden er av lav eller middels risiko, vil dermed være enkel å oppdrive.

¹⁴⁸ Ibid. s. 174.

¹⁴⁹ Ibid. s. 78.

¹⁵⁰ Ibid. s. 175.

¹⁵¹ NOU 2016:27 s. 85.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Prop. 40 L (2017-2018) s. 78.

¹⁵⁴ RFT-2019-8 pkt. 4.2.5.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Se punkt 2.1.4 for nærmere om kryptovalutavekslere.

Transaksjonshyppigheten kan utgjøre et problem, men informasjonen er tilgjengelig.¹⁵⁷ Som skissert i forrige avsnitt, vil det å klarlegge midlenes opprinnelse langt ifra alltid bestå i å identifisere hvem som er kundens forretningsforbindelse, altså identiteten til den beløpet kommer fra. Det kan her være tilstrekkelig å finne ut av hvorfor kunden har mottatt midlene og hva det er betaling for. Kun der man står overfor en høyrisikokunde kreves grundigere informasjon om midlenes opprinnelse.¹⁵⁸

Som nevnt tidligere, må det skyldes forhold på kundens side at tiltakene ikke kan gjennomføres. Det er ikke tilstrekkelig at det vil være mer ressurskrevende.¹⁵⁹ Det vil i all hovedsak være samme type problem man står overfor ved det andre typetilfellet, der det er snakk om en kunde som får inn midler med opphav i virtuell valuta, men har vekslet om til tradisjonell valuta hos en veksler. Her vil imidlertid transaksjonshyppigheten antakeligvis være enklere å forholde seg til.

Videre er det andre typer tiltak som først er relevante dersom det er tale om en kunde med høy risiko for hvitvasking. Da er finansinstitusjonen pålagt å innføre forsterkede kundetiltak, jf. § 17. Forsterkede tiltak kreves også der kunden er PEP (politisk eksponert person), jf. § 18, samt der kundeforholdet går utenfor EU/EØS-området, jf. § 19. De forsterkede tiltakene innebærer at finansinstitusjonene i tillegg til de alminnelige tiltakene som følger av §§ 12-15, er nødt til å foreta ytterligere nødvendige tiltak for å bli tilstrekkelig kjent med «kunden, reelle rettighetshavere» og kundeforholdets «formål og tilsiktede art», jf. § 17 (2).

Hva gjelder hvilke tiltak som faktisk er forsterket fremkommer det av forarbeidene at det vil variere fra sak til sak og hvilken type risiko det er tale om.¹⁶⁰ I juridisk litteratur er det samlet uttalelser fra forarbeidene, FATF og EBA, om hva mulige forsterkede tiltak kan være.¹⁶¹ Her nevnes eksempelvis at man må innhente ytterligere informasjon om kunden, samtidig som man kvalitetssikrer den, samt om tilsiktet art av kundeforholdet og informasjon om opphavet til midlene. I relasjon til virtuell valuta kan det være aktuelt å finne ut hvem som er kundens kunde, for å forsikre seg i større grad om midlenes opprinnelse og at det ikke stammer fra utbytte av kriminelle handlinger. Det som er sikkert vedrørende de forsterkede tiltakene er at de er svært ressurskrevende å gjennomføre, i tillegg til at noen må gjøres manuelt.¹⁶² Da er det

¹⁵⁷ Eksempelvis sak TOSLO-2017-173396 hvor veksleren hadde 1400 transaksjoner på en måned.

¹⁵⁸ RFT-2019-8 pkt. 4.2.5.

¹⁵⁹ Prop.40 L (2017-2018) s. 177.

¹⁶⁰ Ibid. s. 87.

¹⁶¹ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 262-263.

¹⁶² Ibid. s. 263.

åpenbart at en valutaveksler med 1500 transaksjoner i måneden, vil være svært vanskelig å følge opp i henhold til kravene. På den andre siden, når finansinstitusjonene står overfor kundeforhold som har befatning med virtuell valuta i mye mindre skala, er mange av disse tiltakene gjennomførbare selv om de krever mer av finansinstitusjonene, jf. kravet om at det må skyldes forhold på kundes side og ikke finansinstitusjonen.¹⁶³

Av hvitvaskingsforskriften § 4-9 fremgår det en rekke momenter som kan være av betydning når man skal fastsette om en kunde utgjør høy risiko for hvitvasking. I bestemmelsens bokstav b. nr. 2. følger det at dersom kundeforholdet knytter seg til «produkter og tjenester som fremmer anonymitet» kan være en indikasjon på høy risiko.¹⁶⁴ Dette kan være tilfellet i noen kundeforhold som har befatning med virtuell valuta, men ikke alle. Dersom kunden eksempelvis handler med Monero, som har fokus på anonymitet, kan dette være en god indikasjon på forhøyet risiko.¹⁶⁵ Uansett – kunder som har befatning med virtuell valuta medfører ikke automatisk forsterkede kundetiltak etter hvvl. § 17. Det beror på en større vurdering av kundeforholdet som helhet.

Etter å ha sett på hvitvaskingsloven og tiltakene som følger av den, er det tydelig at noen av kundetiltakene kan være vanskelig å gjennomføre ved en kundes befatning av virtuell valuta. Det er viktig å påpeke at hvorvidt tiltakene er mulig å gjennomføre vil bero på den enkelte veksleren eller kunden og hvilken type virtuell valuta vedkommende handler med. Dersom vilkårene for avvisning er oppfylt, pålegger hvvl. en plikt til å avvise/avvikle kundeforholdet.

3.2.5 Parallell til kontanter

I relasjon til kundetiltakene som er problematiske er det naturlig å foreta en sammenligning med kontanter. Det er en del likhetstrekk ved kontanter og virtuell valuta vedrørende muligheten for å tilfredsstille kravet til å KYC. Dersom en kunde kommer med kontanter til en bank, vil det nettopp være umulig å etterprøve fra hvem denne kunden har mottatt kontantene fra, samt når transaksjonen skjedde. Hvis man sammenligner de ulike informasjonene man får ved bruk av virtuell valuta, får man vite mer her enn ved bruk av kontanter, grunnet blokkjeden som lagrer informasjon. På blokkjeden kan man lese hvor mye

¹⁶³ Prop.40 L (2017-2018) s. 177.

¹⁶⁴ FOR-2018-09-14-1324.

¹⁶⁵ Se punkt 2.2.2 for nærmere om Monero og dens anonymitet.

som har blitt overført og når. Dette er informasjon man aldri kan vite sikkert når man opererer med kontanter. Så langt er kryptovaluta klart mer sporbart enn kontanter.

Når det kommer til fra hvem beløpet kommer, er det noen ytterligere differanser. På grunn av blokkjedeteknologien, vil man kunne vite fra og til hvem det har blitt overført et visst beløp. Man ser den anonyme identiteten, som er skjult bak den private nøkkelen. Dette er en mangel ved bruk av kontanter, for selv om man kan forhøre seg med personen som har kontantene i hende, vil informasjonen aldri kunne verifiseres 100 %. Man kan etterprøve informasjonen, og antatt avsender kan bekrefte, men det er likevel ikke sikkert bekreftelsen stemmer. Det blir i beste fall tillitsbasert.

Det samme kan en finansinstitusjon dessuten gjøre som ledd av KYC ved befatning med virtuell valuta: De kan spørre kunden. En side man motsetningsvis har ved virtuell valuta er blokkjeden med tilhørende informasjon. Som sett ovenfor er det teoretisk mulig å finne ut av identiteten ved bruk av enkelte typer virtuell valuta, det er nettopp derfor den betegnes som pseudo-anonym.¹⁶⁶ Slik sett vil det være større mulighet for en finansinstitusjon å oppfylle kravet til KYC ved bruk av virtuell valuta enn ved kontanter.

Den virtuelle valutaens verdi på et visst tidspunkt kan være problematisk for en finansinstitusjon, i og med at valutaen har så store svingninger. Grunnen til det er at det kan være vanskelig å se om en spesifikk transaksjon er rasjonell, og det har betydning opp mot om kundens opptreden er avvikende. I dag er det imidlertid lett å etterprøve dette, da det finnes statistikk over enhver verdi en virtuell valuta har hatt til enhver tid.¹⁶⁷ Det må imidlertid stilles spørsmålsteget ved om dette er et holdbart argument når man skal vurdere hvilken risiko det er tilknyttet til bruk av virtuell valuta. Sammenligner man med aksjer eller andre verdipapirer som også har en usikker verdi, og som ikke er forbudt å benytte ved kjøp av et hus, en bil eller andre ting av mindre verdi, vil det ikke utgjøre en større risiko å anvende virtuell valuta når det kommer til dens verdi alene.

Sammenligningen med kontanter er hensiktsmessig for å poengtere at det finnes store likheter med risikoen finansinstitusjonen møter ved å ha en kunde som har befatning med kontanter og virtuell valuta. Derfor kan det sies å være litt betenkelig at det finnes større restriksjoner ved den ene typen enn ved den andre.

¹⁶⁶ Houben og Snyers (2018) s. 33.

¹⁶⁷ Eksempelvis fører både Chainalysis (<https://www.chainalysis.com/>) og CoinMarketCap (<https://coinmarketcap.com/>) slik statistikk.

3.3 Finansavtaleloven

3.3.1 Innledning

Til nå har vi sett at det foreligger en plikt for finansinstitusjonene til å avvise eller avvikle et kundeforhold dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres på tilstrekkelig måte, jf. hvvl. §§ 21 og 24 (4). Ved drøftelsen av finansavtaleloven er spørsmålet om finansinstitusjonen etter finansavtl. er forpliktet til å ta imot alle kunder, såfremt de ikke må avvises etter hvvl. Hvis så ikke er tilfellet, blir spørsmålet hvor langt retten rekker i relasjon til avvisning/avvikling grunnet befatning med virtuell valuta.

Finansavtaleloven kan ikke fravikes til ugunst for forbrukeren, jf. finansavtl. § 2. Loven ble i 1999 opprettet med formål om å regulere de sivilrettslige sidene av finanssystemet. Herunder er det et stort fokus på nettopp forbrukervernet. I tillegg til forbrukerhensyn, stod også harmoniseringshensyn innad i EU sentralt grunnet stor vekst i internasjonaliseringen på finansnæringens område.¹⁶⁸ Det er likevel viktig å presisere at loven ikke kun gjelder ved forbrukertilfeller, men også for næringsdrivere herunder kryptovalutavekslere.¹⁶⁹

3.3.2 Avvisning av kunder

§ 14:

(1) Institusjonen kan ikke uten saklig grunn avslå å ta imot innskudd eller utføre betalingstjenester på vanlige vilkår.

Av § 14 fremkommer det at finansinstitusjoner ikke kan avslå innskudd eller andre betalingstjenester «uten saklig grunn». En naturlig ordlydstolkning av «saklig grunn» tilsier at det må foreligge tilstrekkelig begrunnet avvisning. Institusjonen kan ikke avvise et kundeforhold uten berettiget grunn. Etersom finansinstitusjonene behøver saklig grunn for å avvise kunder, må dette forutsetningsvis bety at utgangspunktet er at alle kunder skal aksepteres. Det foreligger altså en kontraheringsplikt, av hensyn til at tilgang til banksystemer er så nødvendig i dagens digitaliserte samfunn. Det presiseres av forarbeidene at det kun er i

¹⁶⁸ Grøttjord og Rosén (2014) s. 33-34.

¹⁶⁹ Ot.prp. nr. 41 (1998-1999) s. 97 flg.

«særlige tilfeller» at avvisning av kunder vil anses saklig.¹⁷⁰ Dette tilsier at det er en høy terskel for avvisning.

Av forarbeidene til hvvl. fremgår det klart at det å ikke kunne gjennomføre kundetiltak eller løpende oppfølging i tråd med hvitvaskingsregelverket er en slik «saklig grunn» etter finansavtl.¹⁷¹ Videre er spørsmålet om andre grunner også er å anse som saklige, slik at finansavtl. § 14 gir finansinstitusjonene en utvidet rett sammenlignet med det som følger av hvitvaskingsregelverket. En slik utvidet rett vil i så fall kunne begrunnes med at andre hensyn gjør seg gjeldende etter de to regelverkene. Etter hvvl. er formålet å motvirke hvitvasking,¹⁷² men etter finansavtl. er det forbrukerhensyn samt systematisering av finanssektoren som står i fokus.¹⁷³

I de gamle forarbeidene til finansavtl. oppgis flere eksempler på hva som kan utgjøre «saklig grunn». Her nevnes bl.a. det at en «mindre institusjon blir bedt om å ta imot et uvanlig stort innskudd eller et innskudd i fremmed valuta».¹⁷⁴ Dette kan begrunnes med at mindre institusjoner også har mindre ressurser, og det dermed blir lite proporsjonalt å akseptere slike forespørsler. En institusjon med formål om å arbeide innenfor et visst geografisk område, som mottar forespørsler utenfor dette området, kan også utgjøre saklig avvisningsgrunn.¹⁷⁵ I tillegg oppgis det som «saklig grunn» at kunden tidligere har begått straffbart forhold eller svik mot institusjonen, og i noen tilfeller også der det kun er mistanke om at midlene stammer fra «alvorlige straffbare forhold.»¹⁷⁶ Avslutningsvis fremkommer det noen grunner som uten videre er saklig grunn til å avvise kunden. Disse utgjør formelle feil som bl.a. sperret mottakskonto og indisponible midler fra avsender.¹⁷⁷ Selv om disse eksemplene fra forarbeidene er mange, er de ikke uttømmende. Dessuten er forarbeidene fra 1994, slik at samfunnsutviklingen har kommet langt siden den gang, og det vil kunne være andre forhold som utgjør «saklig grunn» for avvisning i finansavtalelovens forstand. Avvisning grunnet kjønn, etnisitet og lignende utgjør ikke en saklig grunn.¹⁷⁸

¹⁷⁰ Ibid. s. 97-98.

¹⁷¹ Prop.40 L (2017-2018) s. 89.

¹⁷² Se punkt 1.2 for nærmere om formålet til hvvl.

¹⁷³ Grøttjord og Rosén (2014) s. 33-34.

¹⁷⁴ NOU 1994:19 s. 113.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Grøttjord og Rosén (2014) s. 104.

Det finnes ikke mange dommer som kan tas til inntekt for å presisere innholdet av saklighetskravet, konkret opp mot oppgavens tema. I LG-2021-79810 uttales det at dersom kunden unnlater å gi opplysninger som er lovpålagte for å motvirke hvitvasking, vil det utgjøre en «saklig grunn», og kundeforholdet kan heves etter § 21. Dette gir imidlertid ikke mye mer enn det som følger av reglene i hvitvaskingsregelverket.

I TOSLO-2017-173396 ses det nærmere på saklighetskravet. Her vises det til juridisk teori, hvor det nevnes hovedsakelig de samme grunnene som i forarbeidene. Det tillegges at det i noen tilfeller kan være relevant dersom det vil være «spesielt ressurskrevende for en bank å tilby en aktuell tjeneste».¹⁷⁹ Videre mener tingretten det er viktig å se på saklighetskravet i relasjon til finansinstitusjonenes kontraheringsplikt. Dette utdypes med uttalelse fra forarbeidene hvor det fremkommer at det er viktig å tilby publikum enkel adgang til å plassere midler i finansinstitusjonene, særlig da det er de har enerett til å motta innskudd.¹⁸⁰ Videre ses det kun til hvitvaskingsregelverket og definisjonen av hvitvasking i straffeloven. Etter dette kan det synes som at det i all hovedsak er grunnene etter hvvl. som kan utgjøre en «saklig grunn». Et lite forbehold må tas, ettersom det er snakk om en dom avsagt i tingretten slik at rettstilstanden ikke er helt avklart.

Av RFT-2016-24 kapittel 8 om avvisning og avvikling av kundeforhold fremkommer det at risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, jf. gamle hvvl. § 10, utgjør en «saklig grunn». Dette vises det også til i dommen fra tingretten. Her er det imidlertid viktig å påpeke av den gamle hvvl. § 10 er fra før revideringen som gjennomførte det fjerde hvitvaskingsdirektivet. Dermed er det ikke et like oppdatert fokus på risikobasert tilnærming, som følger klart av direktivets art. 1. For i den gamle bestemmelsen følger det at risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering, skal medføre avvisning av et kundeforhold. Etter revideringen av hvvl. i 2018 er det mye større fokus på risikobasert tilnærming. Begrunnelsen er at dersom man ikke møter risikoen, vil man ikke kunne fange opp forhold om hvitvasking.¹⁸¹ Avvisning kun på bakgrunn av potensiell risiko er dermed i strid med FATF, hvitvaskingsdirektivet samt hvvl. §§ 1 og 9.¹⁸² Uttalelsen fra Rundskrivet til Finanstilsynet må dermed anses utdatert og kan ikke tas til inntekt videre. Rundskrivet har i tillegg blitt erstattet med et nyere,¹⁸³ hvor det i kapittel 2 skrives inngående om risikobasert tilnærming. Praksisen det vises til her er kun

¹⁷⁹ TOSLO-2017-173396 under «Rettsens bemerkninger».

¹⁸⁰ Ibid., med henvisning til NOU 1994:19 s. 111.

¹⁸¹ Se punkt 3.4 om de-risking for nærmere om dette.

¹⁸² Direktiv (EU) 2018/843 art. 4.1; FATF (2021).

¹⁸³ RFT-2019-8.

ment for å presisere saklighetskravet. Under punkt 3.5 ses det nærmere på praksis tilknyttet hele rettkildebildet.

Det vi da står igjen med er at saklighetskravet ikke har stort annet innhold enn det som følger av hvitvaskingsloven. De eneste tilleggsmomentene er at det i noen tilfeller kan utgjøre en saklig grunn dersom det vil være «spesielt ressurskrevende for en bank å tilby en aktuell tjeneste»,¹⁸⁴ samt de punktene som ramses opp i forarbeidene.¹⁸⁵

3.3.3 Institusjonens oppsigelse og heving

§ 21:

(1) Dersom det er avtalt i rammeavtalen, kan institusjonen si opp rammeavtale inngått på ubestemt tid med minst to måneders varsel på samme måte som nevnt i § 15 tredje ledd dersom det foreligger saklig grunn og det ikke er avtalt bindingstid i samsvar med § 20 annet ledd. Grunnen til oppsigelsen skal opplyses. § 20 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Tilsvarende som i hvvl. § 24 (4) gjelder bestemmelsen der det allerede eksisterer et kundeforhold, slik at det ses på vilkår for å avvike. Også her er vilkåret «saklig grunn» i tillegg til en del formelle vilkår som at det ikke foreligger bindingstid, at det må være avtalt i rammeavtalen samt gis begrunnelse til kunden. For vilkåret om saklig grunn er det her samme innhold som i finansavtl. § 14.¹⁸⁶ Det er samme hensyn som gjør seg gjeldende, og eneste forskjell er at det her allerede eksisterer et kundeforhold, mens det etter § 14 ses på forhold i forkant av etablering av kundeforhold. Det vises dermed til redegjørelsen av § 14 for innholdet av saklighetskravet.

3.3.4 Utgjør befatning med virtuell valuta en saklig grunn?

Etter å ha utpenslet rettsregelen som følger av finansavtl. §§ 14 og 21, gjenstår spørsmålet om befatning med virtuell valuta kan utgjøre en slik «saklig grunn». For å svare på det er det nå nødvendig å koble rettsregelen opp mot de tidligere skisserte typetilfellene av befatning med virtuell valuta.

¹⁸⁴ TOSLO-2017-173396 under «Rettsens bemerkninger».

¹⁸⁵ NOU 1994:19 s. 113.

¹⁸⁶ Grøttjord og Rosén (2014) s. 139.

I det første typetilfellet er kunden en valutaveksler som er avhengig av banktjenester for å kunne drive virksomheten sin. Det vil si at dersom finansavtl. §§ 14 og 21 tolkes dithen at befatning med virtuell valuta utgjør en «saklig grunn», medfører det i praksis at man ikke kan drive som valutaveksler. Det kan synes vanskelig å føre frem med avvisning/avvikling etter finansavtl. §§ 14 og 21. Særlig dersom vilkårene i hvvl. §§ 21 eller 24 ikke er oppfylt. Dersom finansinstitusjonen er i stand til å gjennomføre kundetiltakene, er det ikke mange andre grunner som vil oppfylle saklighetskravet, jf. tidligere drøftelse. Da må det i så fall være grunnet et spesifikt forhold ved kunden, som for eksempel en liten lokalbank som ikke har midlene til å drive kontroll av mange transaksjoner på tvers av landegrensene, jf. forarbeidene.¹⁸⁷ Det som uansett er sikkert er at finansinstitusjonen ikke på generelt grunnlag, og uten å undersøke kunden, bare kan avvise enhver valutaveksler som ønsker et kundeforhold. Det ville vært i strid med reglene om risikobasert tilnærming, jf. FATF, hvitvaskingsdirektivet og hvvl. §§ 1 og 9.¹⁸⁸ Vurderingen av risiko skal gjøres på grunnlag av flere moment, deriblant kundeforholdets formål og transaksjoners størrelse. Dersom det på generelt grunnlag avvises, vil ikke undersøkelsene bli gjort tilstrekkelig.

Det samme vil være resultatet etter det andre typetilfellet, der en kunde får inn midler med opphav i virtuell valuta, men har vekslet til tradisjonell valuta. Det minnes om den høye terskelen for hva som vil utgjøre en «saklig grunn», da det i forarbeidene fremheves at det kun er i særlige tilfeller.¹⁸⁹ En ordinær bankkunde som har handlet med virtuell valuta, kan ikke på generell basis avvises kun på bakgrunn av det. Det må i så fall være en av de grunnene nevnt i forarbeidene som aktualiseres. Eksempelvis en institusjon med formål om å arbeide innenfor et visst geografisk område som mottar forespørsler utenfor dette området.¹⁹⁰ Igjen må det minnes på at forarbeidene er fra 1994, slik at systemene har utviklet seg i stor grad siden den tid. I 2021 er det på det rene at det ikke vil være en like stor oppgave å jobbe utenfor landegrensene som det var i 1994. Slik sett er heller momentet om tidligere straffbare forhold mer relevant.¹⁹¹ Dette er igjen et moment som vil være individuelt, hvilket igjen understreker at finansinstitusjonen ikke på generelt grunnlag kan avvise eller avvikle kundeforhold grunnet befatning med virtuell valuta, da det klart ikke vil utgjøre en «saklig grunn», jf. finansavtl. §§ 14 og 21.

¹⁸⁷ NOU 1994:19 s. 113.

¹⁸⁸ Direktiv (EU) 2018/843 art. 4.1; FATF (2021).

¹⁸⁹ Ot.prp. nr. 41 (1998-1999) s. 97-98.

¹⁹⁰ NOU 1994:19 s. 113.

¹⁹¹ Ibid.

3.4 De-risking

Det fremkommer av forarbeidene til hvvl. at såkalt de-risking er i strid med risikobasert tilnærming.¹⁹² Dermed er det nødvendig å ta en nærmere undersøkelse av hva som ligger i de ulovfestede reglene om de-risking.

De-risking begrenser retten til å avvise kunder.¹⁹³ I forarbeidene fremgår det at man ikke på generelt grunnlag kan «avvise kunder som innebærer høyere risiko for hvitvasking [...]».¹⁹⁴ Finansinstitusjonene skal heller gjennomføre forsterkede kundetiltak i tråd med hvvl. §§ 17-19, da kundene ikke uten videre kan avvises. Med forsterkede kundetiltak vil risikoen heller identifiseres og håndteres. Dette bygger opp under begrunnelsen for forbudet mot de-risking. Dersom man avviser uten videre, vil man ikke møte risikoen tilstrekkelig og de rapporteringspliktige ender opp med å generalisere en viss risikogruppe, noe FATF utviser stor bekymring for. Det tas opp allerede i første rekommendasjon at man bør bedrive risikobasert tilnærming i stedet for å avvise enhver potensiell risiko.¹⁹⁵ I forarbeidene defineres de-risking som at «kunder som ikke er helt ordinære, utestenges fra de tjenestene rapporteringspliktige tilbyr».¹⁹⁶ Slik utestenging er dermed mot den risikobaserte tilnærmingen man krever de rapporteringspliktige foretar.

En overordnet grunn til at både FATF, EU og nasjonale forarbeider ser negativt på de-risking er at det ville vært vanskelig å nå målet om å motvirke hvitvasking dersom man aldri håndterte risikokundene, men bare avviste dem. Da ville man ikke fått tilstrekkelig informasjon om hvordan hvitvaskere arbeider, og man ville vært lengre unna målet. Forbud mot de-risking er dermed også i tråd med selve formålet til hvvl. jf. § 1.¹⁹⁷

Hele samfunnsgrupper kunne blitt ekskludert fra banksystemene dersom man tillot de-risking. Knyttet opp mot bestemmelsen i finansavtl. ville det også vært problematisk, da det ikke ville vært en «saklig grunn», jf. § 14 (1), å avvise ene og alene på grunn av *risiko* for hvitvasking. Som kort nevnt under analysen av både hvvl. §§ 21 og 24 samt finansavtl. §§ 14 og 21, vil det i relasjon til begge typetilfellene være i tråd med reglene om de-risking å ikke avvise på

¹⁹² Prop.40 L (2017-2018) s. 90.

¹⁹³ EBA (2021) s. 39-40.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ FATF (2021).

¹⁹⁶ Prop.40 L (2017-2018) s. 90.

¹⁹⁷ Rui, Ringen og Rørholt (2021) s. 273.

generelt grunnlag. Hver enkelt kunde må undersøkes, enten det er en valutaveksler eller en ordinær kunde som handler med virtuell valuta.

For å oppsummere rettsgrunnlagene som foreligger på dette området, har alle rapporteringspliktige forbud mot å bedrive generell avvisning av kunder. Eneste åpning for avvisning eller avvikling er etter hvvl. §§ 21 (1) eller 24 (4) dersom det ikke er mulig å gjennomføre kundetiltak eller løpende oppfølging, eller dersom det av andre saklige grunner etter finansavtl. §§ 14 (1) eller 21 (1) åpner for det. Bestemmelsene i finansavtl. omfatter avvisningsgrunnen etter hvvl., men rekker noe lengre. Med dette foran oss, er det grunn til å se på hvordan dette har blitt løst i praksis.

3.5 Praksis

3.5.1 Innledning

Det finnes svært lite praksis på avvisning av kunder grunnet befatning med virtuell valuta, og noe av grunnen kan være at det er et nytt fenomen. Som sett i innledningen finnes det likevel flere saker fra media der mennesker har blitt avvist av bankene sine, så det er åpenbart behov for avklaring på dette rettsområdet.¹⁹⁸ Det finnes en sak fra tingretten samt noen saker fra Finansklagenemnda Bank (FinKN) som det vil ses nærmere på. Grunnen til at det er satt opp et eget kapittel med praksis i stedet for å behandle det under hver bestemmelse, er at det er såpass stor overlapp i den forstand at de ulike bestemmelsene ofte anvendes sammen.

3.5.2 Tingrettspraksis

TOSLO-2017-173396:

Sak TOSLO-2017-173396 ble avsagt i Oslo tingrett i april 2018. Her var spørsmålet om en bank (Nordea) rettmessig hadde både avviklet og avvist en kunde (Sturle Sunde) som hadde som formål å handle med kryptovaluta.

Da kundetiltakene tilknyttet Sunde ble iverksatt, var Sunde åpen om at kontoen skulle brukes til handel av Bitcoin eller annen virtuell valuta. Det ville gjelde både salg og kjøp. Dermed registrerte banken han som en høyrisikokunde med behov for forsterkede kundetiltak etter

¹⁹⁸ Se punkt 1.3 for nærmere om aktualitet.

hvv. § 17. Da transaksjonene økte i stort omfang, fra omtrent 500 transaksjoner på en måned, til over 1400 to måneder senere, ble kundeforholdet ansett å ha for stor risiko. Nordea avvirket kundeforholdet med hjemmel i finansavtl. § 21. Til nå hadde Sunde operert som privatperson. En måned senere søkte Sunde på vegne av Bitmynt AS om opprettelse av en bedriftskonto i Nordea. Bitmynt er et selskap som tilbyr veksling av kryptovaluta. Sunde ble avvist, med hjemmel i finansavtl. § 14.

Sunde sitt krav til tingretten var å få opprettet et kundeforhold til sitt selskap, og anførte i den forbindelse at det ikke forelå «saklig grunn» for å avvise han etter finansavtl. § 14 (1). Dette motstred Nordea. De underbygget dette med en henvisning til den gamle hvvl. § 10, hvor det heter at de rapporteringspliktige har plikt til å avvise dersom det foreligger risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. Den gamle § 10 er i dag hvvl. § 21, og det ble foretatt en del endringer i forbindelse med revisjonen slik at ordlyden ikke lyder likt. Fokuset nå er rettet mot mer risikobasert tilnærming.¹⁹⁹

Tingretten starter behandlingen med en rekke henvisninger til diverse forarbeids- og teoriuttalelser. Det påpekes at det ikke finnes noe særlig praksis å vise til, annet enn en sak fra FinKN som knytter seg til finansavtl. § 21 som omhandler en kunde som tidligere er dømt for alvorlige straffbare handlinger. Videre viser de til uttalelser fra Kripos og EBA om fenomenet virtuell valuta og risikoen det medfører. I subsumsjonen uttrykker retten at det ikke er tvil om at de forhold som foreligger utgjør en «saklig grunn», og gir banken medhold i at de kunne avvise kundeforholdet til Sunde. De vektla særlig at banken har plikt til å avvise etter gamle hvvl. § 10 dersom det foreligger en risiko for at transaksjonene benyttes til utbytte av straffbare handlinger. De mener dessuten at ordlyden av «saklig grunn» ikke tilsier noe strengt krav. Avslutningsvis påpeker de at det ikke er mulig for banken å gjennomføre de tiltak de er pliktige til, all den tid Sunde bedriver handelsvirksomhet av svært stort omfang.

Resultatet ble dermed frifinnelse av Nordea, som dermed hadde rett til å avvise Sundes forespørsel om opprettelse av kundeforhold når formålet var kjøp og salg av kryptovaluta. Dommen ble anket, men ble hevet grunnet forlik.²⁰⁰

Det er en del ting å påpeke i relasjon til denne dommen. For det første henvises det til feil hjemmel for avvisning under subsumsjonen. Tingretten sier her at risikoen utgjør saklig grunn

¹⁹⁹ Se punkt 3.3.2 for nærmere om dette.

²⁰⁰ Saksnummer 18-100231ASD-BORG/02.

for avvisning etter finansavtl. § 21. Det er imidlertid § 14 som er hjemmel for avvisning, mens § 21 er hjemmel for avvikling. For det andre sier tingretten at forarbeidene ikke uttaler seg om innholdet i saklighetskravet. Det er ikke riktig. Forarbeidene kommer bl.a. med en ikke-uttømmende liste av tilfeller som kan utgjøre saklig grunn, og det fremheves at det kun vil være saklig i særlige tilfeller.²⁰¹ Dette er særlig uheldig i lys av at tingretten uttaler at det er lav terskel for saklighet, hvilket strider direkte mot forarbeidsuttalelsen. Disse uttalelsene er det også skrevet om i juridisk teori som de senere viser til, slik at det er betenkelig at de kun har sett deler av litteraturen.²⁰² Dommen tar heller ikke høyde for de ulovfestede reglene om de-risking. Dommen ble avsagt i april 2018, slik at den kom like i forkant av endringene som ble gjort i hvvl. i juni 2018 i tråd med det fjerde hvitvaskingsdirektivet. Det kan forklare noen av feilene tingretten her gjør, særlig dette om de-risking, men det er likefremt et argument for at dommen er utdatert til tross for at den kun er tre år gammel.

3.5.3 Finansklagenemnda Bank

Det kan være hensiktsmessig å si noe kort om Finansklagenemnda sitt mandat og hvilken rettskildemessig vekt avgjørelsene deres har. Finansklagenemnda Bank behandler tvister om privatpersoners rettsstilling overfor en bank el., og behandler kun klager fra forbrukere, ikke næringsdrivende.²⁰³ Det er en frivillig, utenomrettslig nemnd, slik at avgjørelsene kan overprøves av domstolene. Avgjørelsene er dermed ikke bindende, men selskapene følger likevel i all hovedsak rådene som blir gitt.²⁰⁴ Som følge av at det kun er en rådgivende nemnd, er ikke den rettskildemessige vekten stor. Det kan ses på samme måte som juridisk litteratur, i den grad det kan være veiledende, men at man ikke er bundet til å følge avgjørelsene som et prejudikat. I relasjon til denne oppgaven er det interessant å se på noen avgjørelser fra nemnda for å kartlegge tendensen vedrørende avvisning/avvikling av kundeforhold grunnet befatning med virtuell valuta.

FinKN-2018-363 & FinKN-2018-364:

Kun en måned i etterkant av avsigelsen av tingrettsdommen, kom det to avgjørelser fra FinKN.²⁰⁵ Grunnet sakenes likhet, både hva gjelder innhold og nemndas begrunnelse, vil disse

²⁰¹ NOU 1994:19 s. 113.

²⁰² Grøttjord og Rosén (2014) s. 104.

²⁰³ Finansklagenemnda 1.

²⁰⁴ Finansklagenemnda 2.

²⁰⁵ FinKN-2018-363 og FinKN-2018-364.

to behandles sammen. Den eneste forskjellen er at det i den ene saken er snakk om avvikling av kundeforhold, og i den andre er det avvisning.²⁰⁶ Samme hensyn og vilkår som gjør seg gjeldende i begge tilfellene, og kravet er at det skal være «saklig grunn».²⁰⁷

Sakene gjelder befatning med kryptovalutaen Bitcoin og om dette utgjør en «saklig grunn» etter finansavtl. §§ 14 og 21 for henholdsvis avvisning og avvikling av kundeforholdet. I den første saken er det en bankkunde som har benyttet brukskontoen til handel med Bitcoin, som privatperson. Det fremgår også at han har vekslet som næringsdrivende. Det er dermed tale om begge typetilfellene i denne saken, men som det fremgår av begrunnelsen – er vekslingsvirksomheten grunnlaget for oppsigelsen. Den andre saken gjelder det andre typetilfelle. Kunden her hadde penger som stammet fra handel med Bitcoin.

I likhet med tingrettsdommen kom også FinKN til at banken i begge sakene skulle gis medhold. Dette ble begrunnet hovedsakelig med den gamle hvvl. § 10, nemlig at bankene har en plikt til å avvise ved risiko for befatning med midler som stammer fra kriminelle handlinger. Videre påpeker de at det er «kjent at Bitcoin benyttes som betalingsmiddel i transaksjoner knyttet til kjøp og salg av ulovlige varer som narkotika, våpen, overgrepsmateriale mv.» uten videre henvisninger til kilder. Dette bruker de som argument for å underbygge at virtuell valuta medfører en risiko. Avslutningsvis nevner FinKN kort noen argument i andre retning, men ender likevel på at de ikke kan veie opp for hensynet til arbeidet mot hvitvasking.

Annet enn nasjonale lovbestemmelser viser ikke FinKN til noen andre kilder som omtaler temaet, verken nasjonale eller internasjonale. Eksempelvis kunne FATFs rekommandasjoner og hvitvaskingsdirektivet her vært relevant. Resultatet i begge sakene ble medhold til banken, og de hadde dermed en «saklig grunn» til å avvise og avvikle kundeforholdet, jf. finansavtl. §§ 14 og 21.

FinKn-2019-576:

Saken omhandler en kunde som fikk avvirket kundeforholdet sitt etter finansavtl. § 21. Kunden hadde overført 500.000 kroner fra sin private sparekonto, til en person som betaling for kjøp av Bitcoin. Det fremkommer at nemnda var usikker på hvor mye kunden hadde tjent på kjøp av salg av Bitcoin, men vedkommende var registrert hos Finanstilsynet som tilbyder

²⁰⁶ Avvikling og avvisning gjelder henholdsvis sak FinKN-2018-363 og FinKN-2018-364.

²⁰⁷ Se punkt 3.3.2 og punkt 3.3.3 for nærmere om dette.

av vekslings tjenester for virtuell valuta. Saken passer imidlertid ikke helt inn i typetilfellene som er skissert tidligere i oppgaven, ettersom spørsmålet var om kunden var å anse som næringsdrivende. Kontoen ble nemlig sperret under henvisning om at den var benyttet i næringsøyemed, hvilket var i strid med kontoavtalen. Dermed var det ikke virtuell valuta alene som var grunnen til avvisning av kundeforholdet, men banken anførte som tilleggsmoment at transaksjonen gjaldt betaling for Bitcoin. Til dette uttalte nemnda at verken en slik transaksjon alene, eller det at det er tale om Bitcoin alene, kan gi grunnlag for avvikling etter finansavtl. § 21. De kommer imidlertid ikke med noen videre begrunnelse enn det. Kunden gis medhold og banken hadde dermed ikke «saklig grunn» til å avvikle kundeforholdet, jf. finansavtl. § 21.

Selv om nemnda uttaler at det at det er tale om betaling for Bitcoin ikke alene kan utgjøre saklig grunn, har ikke saken så stor overføringsbetydning for oppgavens tema da den i hovedsak omhandler en annen avviklingsgrunn.

3.6 Konklusjon

Resultatet varierer i sakene det er sett på. I en sak gis kunden medhold, men den saken har få likhetstrekk med temaet i oppgaven.²⁰⁸ De tre andre har større overføringsverdi grunnet nærhet til temaet, og i disse er resultatet likt. Her gis bankene medhold i deres rett til å avvise eller avvikle kundeforhold grunnet befatning med virtuell valuta.²⁰⁹ Dette gjøres med hjemmel i finansavtl. §§ 14 og 21, jf. hvvl. §§ 21 og 24. Etter dette er det klart at det foreligger en plikt til avvisning og avvikling etter hvitvaskingsreglementet.

Finansinstitusjonene har en plikt til å avvise kundeforhold dersom kundetiltak eller løpende oppfølging ikke er mulig å gjennomføre etter hvitvaskingsregelverket.

Hva gjelder finansavtaleloven er det en rett. Finansinstitusjonen kan avvise eller avvikle et kundeforhold dersom det foreligger «saklig grunn», jf. §§ 14 og 21. Men som vi har sett, virker det ikke som at denne retten strekker mye lengre enn det som følger etter hvvl. Det er kun noen få tilfeller som fanges opp av finansavtl. og ikke hvvl. Det er viktig å huske på tilfellet med personer som har begått kriminelle handlinger. Dette gir bankene en utvidet rett i forhold til den som følger av hvvl. som i tillegg kan være nokså praktisk. I tillegg er det viktig å påpeke at i alle tre tilfellene det er sett på fra praksis, har det blitt vist til hvvl. for å

²⁰⁸ FinKN-2019-576.

²⁰⁹ TOSLO-2017-173396, FinKN-2018-363 og FinKN-2018-364.

underbygge finansinstitusjonenes sak. I sakene dette gjøres, og «saklig grunn» kobles opp mot at kundetiltak ikke kan gjennomføres, er det en klar plikt også etter finansavtl.

Til slutt må det påpekes at man ikke står overfor et avklart rettskildesbilde. Dette fordi hovedvekten av sakene frem til i dag kun har vært oppe til vurdering i FinKN, og ikke er bindende. Det finnes ingen klare prejudikat fra Høyesterett. Tendensen per i dag synes likevel å være ganske klar: Kundene avvises så snart det er tale om befatning med virtuell valuta, i begge typetilfellene. Det som også synes nokså klart er at det ikke skilles på ulike typer virtuell valuta, og hvilken forskjellig grad av risiko de medbringer. Som sett i analysen av fenomenet virtuell valuta i kapittel 2, er det stor forskjell på hvordan de ulike valutaene er bygget opp med tanke på anonymitet og sporbarhet. Dermed er det også stor forskjell på hvilken risiko det er for hvitvasking.

4 Rettspolitiske betraktninger

Etter analyse av noen viktige aspekter av fenomenet virtuell valuta og hva som er gjeldende rett innenfor oppgavens tema, avvisnings og avvikling av kundeforhold grunnet befatning med virtuell valuta, kan det gjøres noen rettspolitiske vurderinger.

Som kapittel 2 om fenomenet virtuell valuta viser, er det tusenvis av forskjellige valutaer. Disse er igjen bygget opp svært forskjellig. Selv om det grunnleggende med blokkjedeteknologi er likt, har de ulike virtuelle valutaene forskjellige fokusområder som påvirker den aktuelle valutaens anonymitet og sporbarhet. Som to eksempler på motsatt ende av skalaen kan nevnes Monero og Bitcoin. Monero er den mest private og anonyme kryptovalutaen,²¹⁰ mens Bitcoin er omtalt som pseudo-anonym og er mye mer gjennomiktig.²¹¹

Med dette sagt, kommer det tydelig frem av kapittel 3 om gjeldende rett at grunnen til at det i det hele tatt åpnes for avvisning/avvikling av det som i utgangspunktet er en streng kontraheringsplikt for bankene, er at det blir et stadig større internasjonalt fokus på å bekjempe og motarbeide hvitvasking. Bankene har en *plikt* til å avvise kunder dersom kundetiltak eller løpende oppfølging ikke kan gjennomføres tilstrekkelig, jf. hvvl. §§ 21 og 24 (4). Kundetiltakene som bankene må gjennomføres har et overordnet prinsipp som begrunnelse, nemlig at bankene skal kjenne kunden sin (KYC). Videre har analysen vist at finansavtl. §§ 14 og 21 kan gi bankene en noe utvidet *rett* enn det som følger av pliktene etter hvitvaskingsreglementet, ved at de kan avvise/avvikle et kundeforhold dersom de har «saklig grunn» til det. Overordnet begrenser de ulovfestede reglene om de-risking bankenes rett, da de setter forbud mot generell avvisning/avvikling av en gruppe mennesker.²¹²

Grunnen til forbudet mot generell avvisning av kunder er at dersom risikoen aldri møtes, men bare avskjæres så snart man antar at det er en fare for risiko, så vil ikke finansinstitusjonene lære noe om hvordan hvitvasking foregår. Da blir det altfor lang vei for det internasjonale samarbeidet å nå målet om å bekjempe og motarbeide hvitvasking.

²¹⁰ Se punkt 2.2.2, note 111.

²¹¹ Se punkt 2.2.2, note 122.

²¹² FATF (2021); Direktiv (EU) 2018/843 art. 4.1; Prop. 40 L (2017-2018) s. 90.

Det kan stilles spørsmål til om ikke bankene har avvist og avvirket kundeforhold på for generelt grunnlag, etter det som fremkommer av den begrensede mengden praksis som finnes.

Som analysen av praksis viser, så synes det som at avgjørelsene er veldig generelle og ikke går særlig i dybden verken på typen valuta eller hva som faktisk er risikoen i det enkelte tilfellet. Det synes som at bankene, FinKN og tingretten har felles oppfatning om at virtuell valuta medbringer stor fare og dermed automatisk utgjør en «saklig grunn», i lys av de tiltakene bankene plikter å gjennomføre.²¹³

Slik sett kan det synes som at sakene ikke hensyntar forbudet mot de-risking i tilstrekkelig grad. Analysen viser at bankene står nokså fritt til å avvise kunder hvis det er snakk om handel med virtuell valuta, og dette utgjør en form for sensur av en type næringsvirksomhet. Siden man både som valutaveksler er avhengig av en bankkonto for å foreta vekslingene, og bankene er monopol på levering av de nødvendige banktjenestene,²¹⁴ vil det i praksis medføre at man ikke kan drive som valutaveksler dersom det avvises på så generelt grunnlag.

Det fremstår etter min mening som om aktørene som foretar avvisningen/avviklingen av kundeforhold grunnet befatning med virtuell valuta ikke innehar tilstrekkelig kunnskap for å kunne se differansene i de forskjellige typene valuta. Selv om avgjørelsene i hovedsak omhandler Bitcoin, tyder uttalelsene i sakene på at de skjærer all virtuell valuta over en kam. Dette fordi det vises til «risiko ved kryptovaluta» som helhet, uten at det noensinne påpekes at det finnes store forskjeller.²¹⁵ Det er heller ikke pekt på i noen av sakene at Bitcoin faktisk er nokså gjennomsiktig, og dermed sporbar og heller ikke så anonym. Dette er svært viktige, om ikke vesentlige, faktorer når man skal bedrive risikobasert tilnærming av kundeforholdet. Dersom det viser seg at kunden har befatning med en type virtuell valuta som er både sporbar og i liten grad anonym, så vil ikke lenger risikoen være til stede i like stor grad, kundetiltakene er mulig å gjennomføre, og det foreligger ikke lenger hjemmel til å avvise/avvikle kundeforholdet. Med dette er det tydelig hvor viktig det er at menneskene som skal avgjøre dette, har tilstrekkelig kunnskap.

For å trekke en parallell til kontanter, så er det ikke særegent for virtuell valuta at mesteparten har vært i kontakt med kriminalitet på ett tidspunkt. Dette gjelder også for kontanter, da

²¹³ Se punkt 3.5.

²¹⁴ NOU 1994:19 s. 111.

²¹⁵ TOSLO-173396; FinKN-2018-363; FinKN-2018-364.

kontanter fortsetter å være attraktivt ved kriminelle handlinger.²¹⁶ Dermed virker det også betenkelig at det finnes et så tydelig skille på de ulike formene for verdier. En del av grunnen til at virtuell valuta har dårlig rykte, kan dels skyldes at det fremdeles er et nytt fenomen. Likevel er det betenkelig at finansinstitusjonene ikke opparbeider tilstrekkelig kunnskap om et nytt fenomen som stadig vokser og blir mer populært.

Virtuell valuta er en voksende trend som utvikles i enorm hastighet. For å eksemplifisere nevnes det under punkt 1.3 at det i starten av behandlingen av analysen var omkring 12200 typer virtuell valuta, og at det ved innlevering er over 15300. Dessuten viser tall at stadig flere mennesker starter med kjøp og salg av virtuell valuta.²¹⁷ Problemet er at fenomenet vokser fortere enn både den internasjonale og den nasjonale lovgivningen rekker å ta form eller oppdatere seg.

²¹⁶ Hendrickson og Luther (2021).

²¹⁷ Bjergaard (2021).

5 Avsluttende bemerkninger

Avslutningsvis vil det gjøres noen bemerkninger angående hva som kan være eventuelle løsninger for å bøte på utfordringene knyttet til virtuell valuta og behovet for tilgang til banktjenester. Målet for oppgaven er ikke å se konkret på mulige løsninger, men heller å belyse temaet og problemene. Det anses derfor tilstrekkelig å reflektere rundt spørsmålet.

Det er behov for å endre måten man møter fenomenet, da det etter min mening ikke kan være en god løsning å bedrive sensur av en hel type næringsvirksomhet. Problemet har to sider som må samkjøres bedre. Det er ikke bare hensynet til næringsgruppen som driver kjøp og salg av virtuell valuta som må beskyttes bedre. Man har også hensynet til at finansinstitusjonene og det finansielle systemet som helhet driftes fornuftig, trygt og effektivt. Det ideelle hadde vært en løsning der det ikke trenger å gå på bekostning av enten den ene eller den andre siden. En konsekvens av å ikke komme nærmere en løsning er at det vil kunne være prosesskapende, fordi bruken av virtuell valuta øker både i omfang og av antall personer. Flere saker vil igjen være negativt ut fra rettsøkonomiske hensyn. Dermed ser man at det er ønskelig ikke bare for partene som er direkte involvert og tilknyttet virtuell valuta, men også hele samfunnet.

Det er behov for et godt og effektivt internasjonalt samarbeid. Ettersom virtuell valuta er internasjonal og beveger seg på tvers av landegrenser i stor fart, er det tilsvarende behov for samarbeid på tvers av landegrensene. Arbeidet bl.a. FATF og EBA gjør må videreføres, slik at enkeltnasjonene motiveres og oppfordres til videreutvikling. En konkret løsning kan være å putte ressurser i måten kundetiltak og løpende oppfølging gjennomføres, slik at det blir mer effektivt og enklere i lys av transaksjonshyppigheten til kjøp og salg av virtuell valuta. På sikt kan man muligens slippe å utføre tiltakene manuelt. Dess flere tiltak som kan gjennomføres manuelt, dess mer effektivt blir arbeidet. Der igjen kan risikoen for hvitvasking møtes på en raskere måte, slik at man vil kunne behandle kunder som har befatning med virtuell valuta på en måte som er trygg: Både for kundene selv og det økonomiske systemet.

Med den populariteten og veksten virtuell valuta har, er ikke en langsiktig løsning å avvise eller avvikle kunder som har befatning med den typen valuta, men heller møte dem og videreutvikle måtene man arbeider på. På sikt vil det forhåpentligvis føre til at alle hensyn ivaretas, både bankkundene, finansinstitusjonene og det finansielle systemet.

Kilderegister

Norske lover:

Finansavtaleloven	Lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven).
Straffeloven	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).
Hvitvaskingsloven	Lov 1. juni 2018 nr. 23 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven).

Norske forskrifter og rundskriv:

RFT-2016-24	Rundskriv fra Finanstilsynet 23. desember 2016 nr. 24, Veiledning – hvitvaskingsregler
FOR-2018-09-14-1324	Forskrift 17. september 2018 nr. 1324 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsforskriften)
RFT-2019-8	Rundskriv fra Finanstilsynet 31. mai 2019 nr. 8, veileder til hvitvaskingsloven
FOR-2021-05-31-1715	Forskrift 31. mai 2021 nr. 1715 om endring i forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsforskriften) og forskrift om systemer for betalingstjenester (gjennomføring av direktiv (EU) 2018/843 (femte hvitvaskingsdirektiv) og enkelte andre endringer)

Norske lovforarbeider, stortingsmeldinger og forhandlinger i Stortinget:

NOU 1994:19	Finansavtaler og finansoppdrag Delutredning nr 1
Ot.prp. nr. 41 (1998-1999)	Om lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven)

Ot.prp. nr. 94 (2008-2009)	Om lov om endringer i finansavtaleloven mv. (gjennomføring av de privatrettslige bestemmelsene i direktiv 2007/64/EF)
NOU 2016:27	Ny lovgivning om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering II Andre delutredning
Prop.40 L (2017-2018)	Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)

Avgjørelser fra underretten og Finansklagenemnda Bank:

TOSLO-2017-173396	Dom fra Oslo tingrett
FinKN-2018-363	Avgjørelse fra Finansklagenemnda Bank
FinKN-2018-364	Avgjørelse fra Finansklagenemnda Bank
18-100231ASD-BORG/02	Kjennelse fra Borgarting lagmannsrett
FinKN-2019-576	Avgjørelse fra Finansklagenemnda Bank
LG-2021-79810	Beslutning fra Gulating lagmannsrett

Internasjonale direktiver og konvensjoner:

Narkotikakonvensjonen	United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, Wien, 20. desember 1988
Palermokonvensjonen	United Nations Convention against Transnational Organized Crime, New York, 15. november 2000 (TOC)
New York-konvensjonen	United Nations Convention against Corruption, New York, 31. oktober 2003
Direktiv (EU) 2015/849	Europaparlamentets og Rådsdirektiv (EU) av 20. mai 2015 om forebyggende tiltak mot bruk av det finansielle systemet i forbindelse med hvitvasking av penger eller

finansiering av terrorisme. EUs fjerde
hvitvaskingsdirektiv

Direktiv (EU) 2018/843

Europaparlamentets og Rådsdirektiv (EU) av 30. mai
2018 om endring av direktiv (EU) 2015/849 om tiltak for
å hindre at finanssystemet brukes til hvitvasking av
penger eller finansiering av terrorisme og om endring av
direktiv 2009/138/EF og 2013/36/EU. EUs femte
hvitvaskingsdirektiv

Direktiv (EU) 2018/1673

Europaparlamentets og Rådsdirektiv (EU) av 23. oktober
2018 om strafferettslig bekjempelse av hvitvasking. EUs
sjette hvitvaskingsdirektiv

Rapporter:

EBA (2021)

European Banking Authority, *Final Report Guidelines
on customer due diligence and the factors credit and
financial institutions should consider when assessing the
money laundering and terrorist financing risk associated
with individual business relationships and occasional
transactions ('The ML/TF Risk Factors Guidelines')*
under Articles 17 and 18(4) of Directive (EU) 2015/849,
1. mars 2021,
[https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/
document_library/Publications/Guidelines/2021/963637/
Final%20Report%20on%20Guidelines%20on%20revised%
20ML%20TF%20Risk%20Factors.pdf](https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Guidelines/2021/963637/Final%20Report%20on%20Guidelines%20on%20revised%20ML%20TF%20Risk%20Factors.pdf) (hentet
04.12.2021)

FATF (2014)

FATF, *FATF Report, Virtual Currencies, Key
Definitions and Potential AML/CFT Risks*, juni 2014,
[https://www.fatf-
gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-
key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf](https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf) (hentet
06.12.2021)

- Finanstilsynet (2021) Finanstilsynet, *Hvitvasking og terrorfinansiering*, 17. februar 2021, <https://www.finanstilsynet.no/publikasjoner-og-analyser/arsrapport/arsrapport-2020/rapporter-tilsynsomradene-2020/hvitvasking-og-terrorfinansiering/> (hentet 02.12.2021)
- Finanstilsynet (2019) Finanstilsynet, *Risikovurdering – hvitvasking og terrorfinansiering*, 5. juli 2019, <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/07ce44e811ac4f6ba0f75812b849cc50/risikovurdering---hvitvasking-og-terrorfinansiering---juli-2019.pdf> (hentet 02.12.2021)
- Houben og Snyers (2018) Houben, Robby og Snyers, Alexander for Europaparlamentet, *Cryptocurrencies and blockchain, Legal context and implications for financial crime, money laundering and tax evasion*, juli 2018 <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/150761/TAX3%20Study%20on%20cryptocurrencies%20and%20blockchain.pdf> (hentet 02.12.2021)
- Økokrim (2021) Økokrim, *Bruk av kryptovaluta i kriminell virksomhet*, 24. august 2021 <https://www.okokrim.no/bruk-av-kryptovaluta-i-kriminell-virksomhet.6343555-411472.html> (hentet 02.12.2021)
- Litteratur og artikler:**
- Anonym 1 (2021) Anonym 1, *Bitcoin climbs as Elon Musk says Tesla 'likely' to accept it again* i BBC News, 22. juli 2021, <https://www.bbc.com/news/business-57924354> (hentet 07.12.2021)
- Anonym 2 (2021) Anonym 2, *Custodial vs. Non-Custodial Wallets* i Cryptopedia, 6. mai 2021,

- <https://www.gemini.com/cryptopedia/crypto-wallets-custodial-vs-noncustodial> (hentet 07.12.2021)
- Ante, Fiedler og Strehle (2021) Ante, Lennart, Fiedler, Ingo og Strehle, Elias, *The influence of stablecoin issuances on cryptocurrency markets* i Finance Research Letters, juli 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1544612320316810> (hentet 06.12.2021)
- Baur og Hoang (2021) Baur, Dirk G., Hoang, Lai T., *A crypto safe haven against Bitcoin* i Finance Research Letters, januar 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1544612319312632?via%3Dihub> (hentet 06.12.2021)
- Bjergaard (2021) Bjergaard, Anders Pedersen, *300.000 nordmenn eier kryptovaluta* i Finansavisen, 16. mars 2021, <https://finansavisen.no/nyheter/finans/2021/03/16/7642837/300.000-nordmenn-eier-kryptovaluta> (hentet 02.12.2021)
- Bloomenthal (2021) Bloomenthal, Andrew, *Dark Web* i Investopedia, 16. september 2021, <https://www.investopedia.com/terms/d/dark-web.asp> (hentet 07.12.2021)
- Buczak (2020) Buczak, Anna, *Is Cryptocurrency Anonymous? The Myth of Anonymity Debunked* i ULAM Labs, 15. mars 2020, <https://www.ulam.io/blog/is-cryptocurrency-anonymous/> (hentet 07.12.2021)
- Bull Jensen og Øverby (2021) Bull Jensen, Torbjørn, Øverby, Harald, *Bitcoin* i Store norske leksikon, 1. oktober 2021, <https://snl.no/Bitcoin> (hentet 02.12.2021)
- Chavez-Dreyfuss (2021) Chavez-Dreyfuss, Gertrude, *Cryptocurrency crime drops in 2020 but 'De-Fi' breaches rise, study finds* i Reuters, 28. januar 2021, <https://www.reuters.com/article/crypto->

- [currency-crime-int-idUSKBN29X1YO](#) (hentet 07.12.2021)
- Conway (2021) Conway, Luke, *Best Crypto Exchanges* i Investopedia, 08. November 2021, <https://www.investopedia.com/best-crypto-exchanges-5071855> (hentet 07.12.2021)
- Ehrlich (2021) Ehrlich, Steven, Janet Yellen, *Bitcoin And Crypto Fearmongers Get Pushback From Former CIA Director* i Forbes, 13. april 2021, <https://www.forbes.com/sites/stevenehrlich/2021/04/13/janet-yellen-bitcoin-and-crypto-fearmongers-get-pushback-from-former-cia-director/?sh=7dd9cd119bb7> (hentet 06.12.2021)
- FATF (2021) FATF, *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation, The FATF Recommendations*, oktober 2021, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf> (hentet 05.12.2021)
- Finanstilsynet (2020) Finanstilsynet om *Hvitvaskingsregelverket: Innføring av egnethetskrav for tilbydere av vekslings- og oppbevaringstjenester for virtuell valuta*, 20. februar 2020, <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2019/endringer-i-hvitvaskingsregelverket-innforing-av-egnethetskrav-for-tilbydere-av-vekslings--og-oppbevaringstjenester-for-virtuell-valuta/> (hentet 07.12.2021)
- Frankenfield (2021) Frankenfield, Jake, *Crypto Tokens* i Investopedia, 30. november 2021,

<https://www.investopedia.com/terms/c/crypto-token.asp>

(hentet 07.12.2021)

Grøttjord og Rosén (2014)

Grøttjord, Børge & Rosén, Karl, *Finansavtaleloven med kommentarer*, Gyldendal Juridisk, Oslo, 2014.

Guldahl (2018)

Guldahl, Synne, *Hva er kryptovaluta? En guide for nybegynnere*, 10. januar 2018, <https://coinweb.no/hva-er-kryptovaluta/> (hentet 07.12.2021)

Gundersen (2021)

Gundersen, Dag, *krypto-* i Store norske leksikon, 7. november 2021, <https://snl.no/krypto-> (hentet 02.12.2021)

Hendrickson og Luther (2021)

Hendrickson, Joshua R., Luther, William J., *Cash, crime, and cryptocurrencies* i The Quarterly Review of Economics and Finance, 27. januar 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1062976921000041#bib0060> (hentet 06.12.2021)

Hoskins (2021)

Hoskins, Peter, *Tesla will no longer accept Bitcoin over climate concerns, says Musk* i BBC News, 13. mai 2021, <https://www.bbc.com/news/business-57096305> (hentet 07.12.2021)

Iversen (2019)

Iversen, Morten, *Hackere stjaler bitcoin for 350 millioner* i Dagens Næringsliv, 8. mai 2019, <https://www.dn.no/utenriks/kryptovaluta/blokkjedeteknologi/binance/hackere-stjal-bitcoin-for-350-millioner/2-1-600148> (hentet 07.12.2021)

Iyengar (2021)

Iyengar, Rishi, *Bitcoin plunges 12% after Elon Musk tweets that Tesla will not accept it as payment* i CNN Business, 13. mai 2021, <https://edition.cnn.com/2021/05/12/tech/elon-musk-tesla-bitcoin/index.html> (hentet 07.12.2021)

- Jordheim (2021) Jordheim, Hans M., *DNB nekter Mathias (29) å bruke kryptogevinst til boligkjøp* i E24, 18. april 2021, <https://e24.no/boers-og-finans/i/wezekP/dnb-nekter-mathias-29-aa-bruke-kryptogevinst-til-boligkjoep> (hentet 02.12.2021)
- Knapskog og Eilertsen (2021) Knapskog, Svein Johan, Eilertsen, Johan, *kryptografi* i Store norske leksikon, 30. november 2021, <https://snl.no/kryptografi> (hentet 02.12.2021)
- Lie og Øverby (2020) Lie, Ken Siva, Øverby, Harald, *blokkjede* i Store norske leksikon, 2. desember 2020, <https://snl.no/blokkjede> (hentet 02.12.2021)
- Meinich (2021) Meinich, Per, *verdipapir* i Store norske leksikon, 5. februar 2021, <https://snl.no/verdipapir> (hentet 02.12.2021)
- Popper (2021) Popper, Nathaniel, *Lost Passwords Lock Millionaires Out of Their Bitcoin Fortunes* i The New York Times, 14. januar 2021, <https://www.nytimes.com/2021/01/12/technology/bitcoin-passwords-wallets-fortunes.html> (hentet 03.12.2021)
- Rui (2012) Rui, Jon Petter, *Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier*, Universitetsforlaget, Oslo, 2012.
- Rui, Ringen og Rørholt (2021) Rui, Jon Petter, Ringen, Gunnar Holm & Rørholt, Kristine Frivold, *Hvitvaskingsloven Lovkommentar*, Universitetsforlaget, Oslo, 2021.
- Seth (2021) Seth, Shobhit, *Is Stablecoin the Answer to All Cryptocurrency Problems?* i Investopedia, 24. oktober 2021, <https://www.investopedia.com/tech/stablecoin-answer-all-cryptocurrency-problems/> (hentet 07.12.2021)

- Sharma (2021) Sharma, Rakesh, *Non-Fungible Token (NFT) Definition* i Investopedia, 17. november 2021, <https://www.investopedia.com/non-fungible-tokens-nft-5115211> (hentet 07.12.2021)
- Simenrud (2021) Simenrud, Martin, *Kryptovalutaguiden: Hva kan teknologien brukes til?* i E24, 27. juli 2021, https://e24.no/shared/boers-og-finans/i/X8x3bB/kryptovalutaguiden-hva-kan-teknologien-brukes-til?pwsig2=033f120a75865f205a9f4099109339949da57746f64f8c0b8ea8ea73e217e3ad_1639476615_SmFu (hentet 07.12.2021)
- Sirnes (2019) Sirnes, Espen, *volatilitet – finans* i Store norske leksikon, 7. februar 2019, <https://snl.no/volatilitet - finans> (hentet 02.12.2021)
- Stoltz, Meinich og Gram (2021) Stoltz, Gerhard, Meinich, Per, Gram, Trond, *Norges Bank* i Store norske leksikon, 6. juli 2021, https://snl.no/Norges_Bank (hentet 02.12.2021)

Nettsider uten forfatter og publiseringsdato:

- Chainalysis Chainalysis om *What We Do*, <https://www.chainalysis.com/> (hentet 07.12.2021)
- CoinMarketCap 1 CoinMarketCap sin hjemmeside med oppdatert statistikk, <https://coinmarketcap.com/> (hentet 07.12.2021)
- CoinMarketCap 2 CoinMarketCap om *Bitcoin*, <https://coinmarketcap.com/currencies/bitcoin/markets/> (hentet 07.12.2021)

- CoinMarketCap 3 CoinMarketCap om *Ethereum*,
<https://coinmarketcap.com/currencies/ethereum/> (hentet
07.12.2021)
- CoinMarketCap 4 CoinMarketCap om *Monero*,
<https://coinmarketcap.com/no/currencies/monero/> (hentet
07.12.2021)
- EBA 1 EBA om *The European Banking Authority at a glance*,
[https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/
documents/10180/1401372/e8686db2-6390-4c52-ad06-
bc8d24b7aeb5/EBA%20AT%20A%20GLANCE.pdf?ret
ry=1](https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1401372/e8686db2-6390-4c52-ad06-bc8d24b7aeb5/EBA%20AT%20A%20GLANCE.pdf?ret ry=1) (hentet 06.12.2021)
- ESFS European Central Bank om *European System of
Financial Supervision*,
[https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/esfs/ht
ml/index.en.html](https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/esfs/ht ml/index.en.html) (hentet 06.12.2021)
- FATF 1 FATF om *High-Risk Jurisdictions subject to a Call for
Action – 21 February 2020*, [https://www.fatf-
gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-
jurisdictions/documents/call-for-action-february-
2020.html](https://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/call-for-action-february-2020.html) (hentet 06.12.2021)
- FATF 2 FATF om *Jurisdictions under Increased Monitoring –
October 2021*, [https://www.fatf-
gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-
jurisdictions/documents/increased-monitoring-october-
2021.html](https://www.fatf-gafi.org/publications/high-risk-and-other-monitored-jurisdictions/documents/increased-monitoring-october-2021.html) (hentet 06.12.2021)
- FATF 3 FATF om *History of the FATF*, [https://www.fatf-
gafi.org/about/historyofthefatf/](https://www.fatf-gafi.org/about/historyofthefatf/) (hentet 06.12.2021)
- FATF 4 FATF om *Who we are*, [https://www.fatf-
gafi.org/about/whoweare/](https://www.fatf-gafi.org/about/whoweare/) (hentet 06.12.2021)

- FATF 5 FATF om *High-risk and other monitored jurisdictions*,
<https://www.fatf-gafi.org/countries/#high-risk> (hentet 06.12.2021)
- Finansklagenemnda 1 Finansklagenemnda om *FinKN Bank*,
<https://www.finkn.no/Nemndene?id=92#92> (hentet 06.12.2021)
- Finansklagenemnda 2 Finansklagenemnda *Om Finansklagenemnda*,
<https://www.finkn.no/Om-oss> (hentet 06.12.2021)
- Finanstilsynet 1 Finanstilsynet om *Rapporter*,
<https://finanstilsynet.no/virksomhetsregisteret/rapporter/?t=fe996d40-9d7d-4d0b-9727-6a573ee92735> (hentet 07.12.2021)
- Skatteetaten 1 Skatteetaten om *Skatteregler – Virtuell valuta*,
<https://www.skatteetaten.no/person/skatt/hjelp-til-riktig-skatt/aksjer-og-verdipapirer/om/virtuell-valuta/skatte regler---virtuell-valuta/> (hentet 07.12.2021)
- Skatteetaten 2 Skatteetaten om *Skatteregler (skjermingsregler) for gevinst/tap ved realisasjoner og aksjeutbytte*,
<https://www.skatteetaten.no/person/skatt/hjelp-til-riktig-skatt/aksjer-og-verdipapirer/om/skatte regler-for-gevinsttap-ved-realisasjoner-og-aksjeutbytte/> (hentet 07.12.2021)